OIKEUSMINISTERIÖ

MUISTIO HE 6/2020 vp

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Erityisasiantuntija Anne Kohvakka

9.12.2020

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle vankeusaikaisen rikollisuuden estämisen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 6/2020 vp)

Oikeusministeriön vastine lakivaliokunnalle annettuihin lausuntoihin

1. Yleistä esityksestä

Lakivaliokunta on kuullut asiantuntijoita, joiden lausunnoista oikeusministeriöltä on pyydetty vastine. Oikeusministeriön käytettävissä ovat olleet eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen kanslian, sisäministeriön, puolustusministeriön, sisäministeriön Rajavartio-osaston, Poliisihallituksen, Keskusrikospoliisin, Tullin, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön, apulaistietosuojavaltuutetun, syyttäjälaitoksen, Suomen Asianajajaliiton, Kriminaalihuollon tukisäätiön, Finanssivalvonnan, Vankilavirkailijain liitto VVL ry:n, Maahanmuuttoviraston sekä professori Sakari Melanderin lausunnot. Oikeusministeriön käytettävissä ovat olleet lisäksi perustuslakivaliokunnan ja hallintovaliokunnan lausunnot.

Oikeusministeriö esittää lausunnoissa esitetyistä kannanotoista ja ehdotuksista vastineenaan seuraavaa:

2. Rikosten selvittäminen

Perustuslakivaliokunta, eduskunnan apulaisoikeusasiamies sekä professori Melander kiinnittivät lausunnossaan huomiota siihen, että esitys ei sisällä ehdotusta vankeuslain ja tutkintavankeuslain henkilönkatsastusta koskevien pykälien muuttamiseksi siten, että niistä poistettaisiin maininta rikosten selvittämisestä toimivallan luovana perusteena. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden suhteen vankeuslain ja tutkintavankeuslain henkilönkatsastusta koskeva sääntely katsotaan lausunnoissa perustelluksi ja johdonmukaiseksi. Ongelmalliseksi katsotaan kuitenkin se, että Rikosseuraamuslaitos voisi toteuttaa henkilönkatsastuksen sellaisella perusteella, joka ei kuulu Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että Rikosseuraamuslaitoksen lakisääteiset tehtävät huomioiden ei ole aivan ongelmatonta, että perusoikeuksiin merkittävästi puuttuvan henkilönkatsastuksen toteuttaminen on vankeuslain 16 luvun 6 §:ssä ja tutkintavankeuslain 11 luvun 6 §:ssä sidottu myös rikoksen selvittämiseen. Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että sääntelyä on syytä muuttaa vastaamaan muuta vankeuslain sääntelyä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa todetaan, että vankeuslain systematiikkaa ja perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiä voidaan toteuttaa paremmin sääntelymallilla, joka irtautuisi rikoksen selvittämisperusteesta ja kiinnittyisi toimenpidekynnykseen. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies esittää säännöksen muotoilemista joko siten, että henkilönkatsastus voidaan tehdä, jos on todennäköistä syytä epäillä, että tutkintavangilla tai vangilla on vankilassa tai sinne tullessaan kehossaan vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä, jotka ovat omiaan aiheuttamaan vakavaa vaaraa vankilaturvallisuudelle tai hengelle tai terveydelle, tai siten, että säännöksestä jätettäisiin pois rikoksen selvittäminen ja korvattaisiin se toimenpiteen tarkoitusta määrittävällä vankilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumisella, jolloin henkilönkatsastuksen kynnys ja edellytys säilyisi käytännössä samana kuin nykyisinkin.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että esityksessä ei ehdoteta muutosta kirjeenvaihdon lukemisesta ilmoittamista koskeviin säännöksiin, joten lukemisesta ilmoittamisen lykkäämisen perusteena voisi edelleen olla rikoksen selvittäminen.

Professori Melanderin lausunnossa todetaan, että sääntely olisi muotoiltava siten, että henkilönkatsastusta voitaisiin käyttää samoin edellytyksin kuin pakkokeinolaissa säädetään, mutta kuitenkin siten, että toimivaltuuden käyttö liittyisi Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin liittyviin tilanteisiin.

Vankilavirkailijain liiton lausunnossa todetaan, että rikosten selvittämistä ei tulisi poistaa säännöksistä, koska Rikosseuraamuslaitoksen keskeinen tehtävä on estää rikollinen toiminta vankeuden aikana. Vaihtoehtoisesti selvittäminen voitaisiin muuttaa rikosten esiselvittämiseksi.

Oikeusministeriö toteaa, että säännöksen muuttamista on arvioitu esitystä valmisteltaessa. Asiaa valmistellut työryhmä esitti, että säännös muutettaisiin saman sisältöiseksi kuin eristämistarkkailua koskeva säännös. Työryhmä ehdotti, että henkilönkatsastus voitaisiin tehdä, jos on perusteltua syytä epäillä, että vangilla vankilassa tai sinne tullessaan on kehossaan vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä. Lausuntopalautteessa ehdotusta kritisoitiin erityisesti siitä, että kynnys henkilönkatsastuksen tekemiseen laskisi nykyisestä. Jatkovalmistelussa katsottiin, että henkilönkatsastuksen edellytyksiä ei näin ollen ole perusteltua madaltaa. Koska säännös on nykymuodossaan aikanaan nimenomaisesti säädetty vastaamaan pakkokeinolain henkilönkatsastusta koskevaa säännöstä, katsottiin, ettei sitä olisi välttämätöntä muuttaa. Lisäksi todettiin, että koska toimenpiteen peruste on tosiasiassa useimmiten säännöksessä mainittujen rikosten selvittäminen, olisi jossain määrin näennäistä muuttaa säännöksen sanamuotoa. Henkilönkatsastuksen tekemisen toisena edellytyksenä on se, että vankia epäillään todennäköisin syin tietyistä rikoksista. Vaikka toimenpiteellä pyritäänkin turvaamaan vankilan järjestystä ja turvallisuutta, se liittyy aina myös kyseisen rikoksen selvittämiseen.

Oikeusministeriö ei tästä huolimatta pidä mahdottomana säännöksen muuttamista. Lausunnonantajien huomiot parhaiten huomioiva vaihtoehto olisi, että käsite rikosten selvittäminen korvataan esimerkiksi henkilöntarkastusta koskevassa säännöksessä käytetyllä käsitteellä vankilan järjestystä tai turvallisuutta uhkaavan vaaran torjuminen. Kynnys henkilönkatsastuksen tekemiselle madaltuisi nykyisestä. Tätä voidaan pitää perusteltuna, koska henkilönkatsastuksella on välitön yhteys eristämistarkkailuun. Eristämistarkkailuun vanki voidaan sijoittaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että vangilla vankilassa tai sinne tullessaan on kehossaan vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä. Tällöin vanki saadaan sijoittaa huoneeseen tai selliin, jossa häntä ja kiellettyjen aineiden tai esineiden poistumista hänen kehostaan voidaan ympärivuorokautisesti tarkkailla ja valvoa teknisin apuvälinein tai muulla tavoin. Henkilönkatsastuksen kynnys olisi kuitenkin epäily todennäköisin syin, eristämistarkkailun kynnyksen ollessa perusteltu syy. Henkilönkatsastuksen perusteena

olisi myös se, että kielletyt aineet tai esineet ovat omiaan aiheuttamaan vakavaa vaaraa henkilön hengelle tai terveydelle. Kehonsisäisesti, monesti vastoin omaa tahtoa, kuljetettavat kielletyt esineet ja aineet ovat käytännössä usein huumausaineita, joiden kehonsisäinen kuljettaminen on erittäin vaarallista henkilön hengen ja terveyden kannalta. Kynnyksen madaltuminen myöskin tästä syystä voidaan katsoa perustelluksi.

Edellä esitetyn perusteella oikeusministeriö esittää lakivaliokunnan harkittavaksi vankeuslain 16 luvun 6 §:n 1 momentin muuttamista seuraavasti:

6 §

Henkilönkatsastus

Vangille voidaan tehdä henkilönkatsastus, jos on todennäköistä syytä epäillä, että vangilla on vankilassa tai sinne tullessaan kehossaan vankeuslain 9 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja kiellettyjä aineita tai esineitä, jotka ovat omiaan aiheuttamaan vakavaa vaaraa vankilan järjestykselle tai turvallisuudelle taikka vangin hengelle tai terveydelle.

— — —— —

Tutkintavankeuslain 11 luvun 6 §:n 1 momentti muutettaisiin asiasisällöltään vastaavasti.

Oikeusministeriö pitää perusteltuna, että käsite rikosten selvittäminen poistetaan myös apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa esitetyistä pykälistä. Kirjeenvaihdon lukemisesta ilmoittamista koskevia säännöksiä on perusteltua muuttaa siten, ettei lukemisesta ilmoittamisen lykkäämisen perusteena voisi olla rikoksen selvittäminen.

Vankeuslain 12 luvun 2 a §:n 1 momentti tulisi näin ollen muuttaa seuraavasti.

2 a §

Lukemisesta ilmoittaminen

Jos vangille saapunut tai häneltä peräisin oleva kirje, muu postilähetys tai viesti luetaan, lukemisesta ja lukemisen perusteesta on viipymättä annettava vangille tieto. Ilmoittamista voidaan lykätä, jos se on tarpeen rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Ilmoitus lukemisesta ja sen perusteesta on kuitenkin annettava kahden viikon kuluessa lukemisesta tai, jos vanki vapautetaan ennen mainittua määräaikaa, viimeistään vangin vapautuessa, jollei muusta lainsäädännöstä muuta johdu.

— — —— —

Tutkintavankeuslain 8 luvun 2 a §:n 1 momenttia muutettaisiin asiasisällöltään vastaavasti.

3. Tekninen valvonta

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan vankilan alueen ja tilojen teknistä valvontaa koskevan sääntelyn olevan merkityksellistä perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän suojan kannalta. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan sääntely on pääosin asianmukaista. Sääntelyä on kuitenkin syytä täydentää tallenteiden käyttötarkoitusta ja välttämättömäksi arvioitua tallentamisaikaa koskevalla säännöksellä. Lakivaliokunnan on syytä varmistua myös sääntelyn yhteensopivuudesta EU:n tietosuojalainsäädännön kanssa.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa todetaan, että vankien riisuttamista sisältäviä tarkastuksia ei tulisi tehdä kameravalvonnassa ja asiasta voisi olla perusteltua harkita otettavaksi nimenomainen säännös tarkastusta koskevan säännöksen yhteyteen.

Apulaistietosuojavaltuutetun lausunnossa todetaan, että perusteluista syntyy vaikutelma, että ainoastaan yksittäisessä asiassa käytettävät tallenteet käsitellään Rikosseuraamuslaitoksen henkilötietolain mukaisesti ja jää epäselväksi minkä rekisteripohjaisen sääntelyn mukaisessa järjestelmässä kuvatallenteita käsitellään. Lausunnossa todetaan edelleen, että olisi syytä arvioida, onko tarvetta säätää erikseen vankilan alueen ja tilojen sekä tapaamistilojen teknisen valvonnan henkilötietojen käsittelystä tavalla, mikä mahdollistaa rekisteröityjen oikeuksien toteuttamisen asianmukaisella tavalla.

Professori Melander toteaa lausunnossaan, että esityksen lakiehdotukset eivät sisällä nimenomaista teknisessä valvonnassa saatujen tallenteiden säilyttämistä koskevaa sääntelyä, mitä voidaan pitää ongelmallisena. Lausunnossa todetaan edelleen, että esityksen perusteella ei synny selvää kuvaa myöskään siitä, missä tilanteissa teknisessä valvonnassa saatuja tietoja voitaisiin säilyttää henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain mukaisesti. Lausunnossa kiinnitetään huomiota siihen, että turvallisuustietorekisteriä koskeva 8 § ei sisältäisi viittausta teknistä valvontaa koskevaan ehdotettuun vankeuslain 16 luvun 1 a §: ään. Lausunnossa kiinnitettään huomiota myös siihen, että valtaosassa tapauksista henkilöä koskeva tieto poistetaan rekisteristä viimeistään 10 vuoden kuluttua siitä, kun henkilö on viimeksi vapautunut Rikosseuraamuslaitoksen yksiköstä. Aika on varsin pitkä huomioiden myös se, että tallenteet saattavat sisältää myös arkaluonteista tietoa. Lausunnossa todetaan, että säilytysajat tulisi rajata välttämättömään, tietojen säilytyksen tarkoituksen kannalta. Kokonaisuutena ajatellen ehdotetun sääntelyn todetaan lausunnossa vaikuttavan varsin ongelmalliselta teknisessä valvonnassa saatujen tallenteiden säilyttämistä koskevin osin. Lausunnossa todetaan ensinnäkin, että on epäselvää miksi asiasta ei ehdoteta nimenomaista sääntelyä, toiseksi olisi syytä arvioida arkaluonteista tietoa sisältävien tallenteiden säilyttämistä koskevan sääntelyn tarve sekä tietojen tarkastamista ja poistamista koskevien säännösten asianmukaisuus.

Suomen asianajajaliiton lausunnossa katsotaan, että teknisen valvonnan ulkopuolelle rajattavan asuinsellin, WC-tilan, pukeutumistilan ja muun vastaavan paikan osalta käsite ”muu vastaava paikka” on tulkinnanvarainen. Henkilöntarkastuksen ja henkilönkatsastuksen osalta esitetään pohdittavaksi sitä, että nämä toimenpiteet lähtökohtaisesti aina toteutettaisiin muussa kuin yleisessä tilassa. Kuvan välittämisen ja ennen kaikkea tallentamisen osalta katsotaan, että niiden tulisi olla täysin poikkeuksellista. Tallenteiden säilytysajan osalta todetaan, että se tulisi rajata vain välttämättömään aikaan. Lausunnossa ehdotetaan myös, että teknistä valvontaa koskevaan säännökseen otettaisiin viittaussäännös muihin teknistä valvontaa koskeviin säännöksiin. Erityisesti Asianajajaliitto viittaa tältä osin vangin ja hänen oikeudellisen avustajansa tapaamisiin. Lausunnossa esitetään, että ympärivuorokautista teknistä valvontaa ei ainakaan kaikissa vankilan yleisissä tiloissa toteuteta ja tapaamistilojen osalta tekninen valvonta tulisi aina erikseen aloittaa eikä päinvastoin erikseen lopettaa.

Sisäministeriö toteaa lausunnossaan, että kun teknisen valvonnan käyttörajoituksen piiriin kuuluvat ”muut vastaavat tilat”, jättää avoimeksi onko tekninen valvonta mahdollista esimerkiksi yhteisissä peseytymistiloissa. Yksityisyyden suojaan liittyvät vaatimukset voitaisiin huomioida siten, että tällaisissa tiloissa tapahtuvassa teknisessä valvonnassa vankien yksityisyys olisi erityisesti huomioitava.

Oikeusministeriö toteaa, että säännöksessä ehdotetaan, ettei teknistä valvontaa saa käyttää vankien asuinselleissä, WC-tiloissa, pukeutumistiloissa tai muissa vastaavissa paikoissa. Muotoilu vastaa yksityisyydensuojasta työelämässä annetun lain 16 §:ssä käytettyä. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että teknistä valvontaa käytettäessä tulee ottaa huomioon myös vankeuslain 1 luvun 5 §, jonka mukaan vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Kansainvälisessä ja kansallisessa laillisuusvalvontakäytännössä on vakiintuneesti pidetty tärkeänä, ettei teknistä valvontaa käytetä tiloissa, joissa vanki joutuu olemaan alasti. Tekninen valvonta on toteutettava vangin ihmisarvoa kunnioittaen. Esimerkiksi tarkkailusellien tekninen valvonta toteutetaan jo nyt niin, ettei vangin intiimialueita näe kamerasta hänen käydessään WC-pytyllä.

Ehdotetun säännöksen tarkoituksena on rajoittaa teknistä valvontaa tiloissa, joissa henkilö esimerkiksi on alasti tai vaihtaa vaatteitaan. Säännöksen luettelossa on esimerkkeinä mainittu WC-tilat ja pukeutumistilat. Muita vastaavia paikkoja ovat esimerkiksi peseytymistilat, saunatilat ja henkilön tarkastamiseen käytetyt tilat. Eri vankiloissa voi olla vaihtelevia järjestelyjä sen suhteen, missä tiloissa voi syntyä tilanteita, joissa vanki riisuutuu. Oikeusministeriön käsityksen mukaan laissa ei ole perusteltua säätää esitettyä yksityiskohtaisemmin niistä tiloista, joissa kameravalvontaa ei saa käyttää, vaan asiaa on arvioitava käytännössä vankiloiden turvallisuustekniikkaa suunniteltaessa. Kamerat tulee asentaa siten, ettei teknistä valvontaa käytetä tiloissa, joissa kuvaaminen vaarantaa edellä mainitulla tavalla henkilöiden yksityiselämän suojaa.

Oikeusministeriö ei pidä tässä yhteydessä tarpeellisena myöskään erikseen säätää tarkastusten tekemistä koskevissa säännöksissä siitä, ettei riisuutumista edellyttävää tarkastusta saa tehdä teknisesti valvotussa tilassa. Tarkastusten tekemisissä tulee ottaa huomioon vankeuslain 1 luvun 5 § sekä laillisuusvalvontakäytännössä esitetyt kannanotot vangin riisuutumisesta. Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnan koulutuksella ja ohjeistuksella voidaan huolehtia siitä, että tällaiset tarkastukset tehdään tiloissa, joissa ei ole teknistä valvontaa. Edellä laillisuusvalvontakäytännöstä todettuun viitaten oikeusministeriö ei pidä myöskään perusteltuna ulottaa teknistä valvontaa peseytymistiloihin.

Tapaamisten valvontaa koskevat säännökset ovat erityissäännöksiä suhteessa ehdotettuun yleissäännökseen vankilan tilojen teknisestä valvonnasta. On siis selvää, ettei vankeuslain 16 luvun 1 a §: ää sovelleta asianajajatapaamisten valvontaan. Lisäksi ehdotetussa säännöksessä on selkeyttävä viittaus siihen, että tapaamisten valvonnassa sovelletaan vankeuslain 13 luvun säännöksiä. Näin ollen ei ole tulkinnanvaraista, että asianajajatapaamisia valvotaan vankeuslain 13 luvun 6 §:n nojalla.

Tallenteiden käyttötarkoituksen osalta voidaan todeta, että teknisen valvonnan tallenteet muodostavat osan Rikosseuraamuslaitoksen valvonta- ja toimintarekisteriä taikka turvallisuustietorekisteriä. Kyse on lain 7 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuista tiedoista valvonnan järjestämiseksi ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Esitetyn 16 luvun 1 a §:n mukaan vankilan alueen ja tilojen valvontaan voidaan käyttää teknistä valvontaa vankilan järjestyksen, vankilassa pitämisen varmuuden ja vankien ja muiden henkilöiden turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä karkaamisen tai avolaitoksesta luvatta poistumisen ja rikoksen estämiseksi.

Teknisen valvonnan tallenteet tulee voida rekisteröidä myös turvallisuustietorekisteriin. Tämä olisi mahdollista, jos edellytykset tallentaa tiedot turvallisuustietorekisteriin täyttyisivät. Tältä osin teknisen

valvonnan tallenteiden rekisteröinnin edellytykset vastaisivat siten muiden vankeuslain mukaisten toimivaltuuksien käytöstä saatujen tietojen rekisteröintiä.

Oikeusministeriö ehdottaa, että asian selventämiseksi ehdotettua henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 8 §:n 3 momentin 4 kohtaa muutettaisiin seuraavasti:

4) vankeuslain 16 luvun 1 ja 1 a §:ssä tarkoitetussa valvonnassa saatuja tietoja;

Esityksessä ei ehdotettu erillistä säännöstä tällaisten tietojen säilyttämisajasta. Rekisterissä säilytetään lain 7 §:n 1 momentin mukaan vain laitosjärjestyksen ylläpitämistä sekä vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen valvontaa ja toimintaan osallistumista varten tarpeelliset tiedot. Lain 34 §:n mukaan tiedot on poistettava, kun ne eivät enää ole tarpeellisia. Valmistelun yhteydessä katsottiin, että rekisterin käyttötarkoituksen kannalta tarpeettomat tallenteet tulisi mainittujen säännösten nojalla poistaa ja rekisteriin jäisivät vain sen käyttötarkoituksen kannalta tarpeelliset tiedot, esimerkiksi ilmoituksiin liittyvät tallennetiedot. Tietojen enimmäissäilytysaika puolestaan määräytyy lain 34 §:n nojalla eikä siten poikkea muiden vankia koskevien mahdollisesti arkaluonteisten tietojen säilyttämisestä.

Oikeusministeriö pitää kuitenkin perusteltuna selventää teknisen valvonnan tallenteiden säilytysaikaa koskevaa sääntelyä. Olisi perusteltua säätää tallenteille lyhyt säilytysaika, jonka jälkeen tiedot poistettaisiin, ellei nimenomaisesti arvioida niiden säilyttämisen olevan välttämätöntä rekisterin käyttötarkoituksen kannalta. Näin varmistettaisiin, että rekistereihin jää vain niiden käyttötarkoituksen kannalta välttämättömiä tallenteita. Oikeusministeriö ehdottaa, että henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 34 §: ään lisättäisiin uusi 7 momentti, mikä kuuluisi seuraavasti:

34 §

Tietojen tarkistaminen ja poistaminen rekisteristä

Teknisen valvonnan tallenteet on hävitettävä viimeistään kuukauden kuluttua tallentamisen päättymisestä, jollei niiden säilyttäminen ole välttämätöntä 7 tai 8 §:ssä säädettyyn tarkoitukseen.

Tekniseen valvontaan liittyvään henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan lisäksi lakia henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018, jäljempänä *rikosasioiden tietosuojalaki*), jolla on pantu täytäntöön direktiivi (EU) 2016/680. Rikosasioiden tietosuojalain 6 §:ssä säädetään henkilötietojen käsittelyn tarpeellisuusvaatimuksesta, johon sisältyy myös vaatimus siitä, että tarpeettomat henkilötiedot on poistettava ilman aiheetonta viivytystä. Lisäksi kyseisen pykälän 3 momentin mukaan henkilötietojen säilyttämisen tarpeellisuutta on myös arvioitava vähintään viiden vuoden välein, jollei henkilötietojen säilytysajoista muualla toisin säädetä. Ehdotettu teknisen valvonnan tallenteiden säilyttämistä koskeva säännös tarkoittaisi näistä pääsäännöistä poikkeamista sen lisäksi, että kyseessä olisi poikkeus henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetuin lain 34 §:n mukaiseen pääsääntöiseen säilytysaikaan. Rikosasioiden tietosuojalain 11 §:n 2 momentissa on lisäksi säädetty erityisiä henkilötietoryhmiä koskevasta korkeammasta käsittelykynnyksestä, eli käsittelyn tulee olla välttämätöntä. Vaikka teknisen valvonnan tallenteet eivät kaikissa tilanteissa paljastaisi erityisinä henkilötietoryhminä pidettäviä tietoja, ne voisivat kuitenkin ilmaista muutoin arkaluonteista tietoa. Huomioiden perustuslain vakiintuneen tulkintakäytännön, joka koskee arkaluonteisina pidettäviä tietoja, olisi perusteltua asettaa kuukautta pidemmän säilytyksen edellytykseksi se, että tallenteen säilyttäminen on välttämätöntä. Lisäksi säilyttäminen olisi syytä sitoa 7 ja 8 §:ssä säädettyihin tarkoituksiin.

Parhaillaan käynnissä olevan Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmäuudistuksen (ROTI) yhteydessä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettu laki uudistetaan kokonaisuudessaan. Tässä yhteydessä tullaan arvioimaan rekisteritietojen säilytysaikojen enimmäiskestoa koskevien säännösten muutostarpeet sekä myös henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain yhteensopivuus kokonaisuudessaan EU:n tietosuojalainsäädännön kanssa.

4. Vankien rahankäytön valvonta

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että toimivaltuuksien sitominen yksin tarpeellisuuteen on perustuslain 10 §:ssä säädettyjen kvalifioitujen lakivarausten välttämättömyysvaatimusten johdosta valtiosääntöisesti ongelmallista ja että sääntely erityisen valvonnan edellytyksistä 1. lakiehdotuksen 9 luvun 3 a §:n 2 momentissa ja 2. lakiehdotuksen 5 luvun 3 a §:n 2 momentissa on sidottava välttämättömyysedellytykseen. Valvonnan on oltava välttämätöntä suhteessa ehdotettuihin sinänsä hyväksyttäviin tarkoituksiin eli välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Lisäksi tiedonsaantia koskevan esityksen osalta perustuslakivaliokunnan lausunnossa todetaan, että sääntely on sinänsä asianmukaisesti sidottu välttämättömyyteen. Välttämättömyyden arvioinnin kannalta on kuitenkin ongelmallista, että lakiehdotuksesta ei tarkemmin ilmene, mitä maksukortin käytön hallinnoinnilla tarkoitetaan, joten säännöstä on välttämätöntä täsmentää.

Hallintovaliokunta pitää ehdotettuja vankien rahankäytön valvontaa koskevia säännöksiä välttämättöminä rikosten estämisen ja vankilaturvallisuuden ylläpitämisen kannalta. Hallintovaliokunta katsoo, että käteisrahasta luopumisen jälkeen maksukorttitilien valvonta on Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa välttämätöntä esimerkiksi vankilassa tapahtuvan huumausainekaupan tai muiden vankien painostamisen estämiseksi. Hallintovaliokunta kuitenkin katsoo, että säännöksissä olisi perusteltua käyttää maksuvälineestä mahdollisimman neutraalia käsitettä. Tällöin sääntely kattaisi todennäköisimmin myös tulevaisuudessa kehitettävät uudet maksuvälineet.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa lausunnossaan, ettei liene kovin todennäköistä, että juuri vankilan käyttöön antamaan maksukorttiin liittyvää tiliä käytettäisiin ainakaan suuremmassa määrin mahdollisten vankeusaikaisten rikosten teon yhteydessä, eikä sen valvonnalla siten voitane estää kuin varsin rajoitetusti mahdollista vankeusaikaista rikollisuutta. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa todetaan myös perustuslakivaliokunnan pankkisalaisuuden osalta tekemä linjanmuutos siitä, että luonnollisen henkilön yksityiskohtaiset tilitiedot rinnastuvat yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin ja että viranomaisten tiedonsaantioikeuden ja tietojenluovuttamismahdollisuuden osalta hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia ei ole pidetty perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin. Lisäksi tulisi eritellä riittävällä seikkaperäisyydellä ne syyt, joiden vuoksi henkilötietojen käsittely katsotaan välttämättömäksi.

Lausunnossa todetaan edelleen, että on epäselvää, miltä kuukauden ajalta tietoja voitaisiin valvoa, päätöksen jälkeiseltä ajalta vai myös päätöstä edeltäviä tietoja.

Apulaistietosuojavaltuutetun lausunnossa todetaan, että jää epäselväksi miltä osin maksukortin valvonnassa kertyviä tietoja voidaan käsitellä. Lausunnossa todetaan, että sääntelyn tulisi kattaa henkilötietojen käsittely kokonaisuudessaan, mikäli maksukorttitilien yleinen valvonta pitää sisällään henkilötietojen käsittelyä.

Finanssivalvonnan lausunnossa todetaan jäävän osittain epäselväksi minkä toimijan kanssa maksukortteja käyttävillä vangeilla on sopimussuhde maksupalvelusta, mikä Rikosseuraamuslaitoksen oma rooli vankien maksukorttien myöntämisessä on suhteessa maksupalveluja koskevaan lainsäädäntöön, mitä tietoja Rikosseuraamuslaitoksella itsellään on jo nykyisin vankien maksukorteista ja mitä tietoja Rikosseuraamuslaitos tarvitsisi muilta vankien maksukorttien palveluntarjontaan osallistuvilta maksupalveluntarjoajilta ehdotettua maksukortin käytön valvontaoikeuttaan varten. Erityisesti todetaan jäävän epäselväksi sen, mitä tarkoitetaan maksukortin käytön hallinnoinnilla.

Lausunnossa todetaan edelleen, että esityksestä ei käy ilmi miltä maksupalvelun tarjoajalta maksukortit on hankittu tai voidaan hankkia. Finanssivalvonta kiinnittää huomiota siihen, että maksulaitosten lisäksi myös luottolaitoksilla on oikeus tarjota maksupalveluja. Vastaava oikeus on myös sähkörahayhteisöllä ja ilman toimilupaa maksupalvelua tai sähkörahan liikkeeseenlaskua tarjoavalla toimijalla. Oikeus tarjota maksupalveluja voi olla myös kokonaan maksupalveluja koskevan sääntelyn ulkopuolella olevalla toimijalla poikkeussäännösten perusteella.

Finanssivalvonnan lausunnossa todetaan, että tietojen luovuttamisen osalta perusteet, joilla toimijoiden on luovutettava asiakkaidensa salassa pidettäviä tietoja ulkopuolisille, tulee olla lainsäädännössä riittävän tarkkarajaisesti määriteltyjä. Finanssivalvonta ehdottaa, että hallituksen esityksessä käytetty termi ”maksulaitos” korvattaisiin yleisemmällä termillä ”maksupalvelun tarjoaja”, joka terminä kattaisi koko toimijajoukon, joka voi tarjota nyt puheena olevia palveluja. Rikosseuraamuslaitoksen tiedonsaantioikeuden ulottuvuuden selventämiseksi Finanssivalvonta myös ehdottaa, että laissa otettaisiin selkeästi kantaa siihen, ulottuuko Rikosseuraamuslaitokselle esitetty tiedonsaantioikeus Suomeen palveluja tarjoaviin ulkomaisiin maksulaitoksiin tai ulkomaisiin luottolaitoksiin.

Keskusrikospoliisin lausunnossa on myös katsottu, että säännöksissä olisi hyvä käyttää maksuvälineestä mahdollisimman neutraalia käsitettä, jolloin sääntely kattaisi todennäköisemmin myös tulevaisuudessa kehitettävät uudet maksuvälineet.

Professori Melander toteaa maksukorttitilien valvonnan osalta olevan kyseenlaista, mahdollistaako perustuslain 10 §:n 4 momentti Rikosseuraamuslaitokselle toimivallan toteuttaa vapautensa menettäneiden maksuliikennettä koskevaa yleistä massaluonteista valvontaa. Lausunnossa viitataan lähemmin tältä osin siihen, että perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan laitoksessa olevan henkilön perustuslain 10 §:ssä turvatun oikeuden rajoittaminen edellyttää laissa säädettyä nimenomaista valtuutusta ja viestin salaisuutta voitaisiin rajoittaa vain siinä määrin kuin se on kussakin yksittäistapauksessa perusteltua.

Lausunnossa todetaan edelleen, että esityksen sisältämää rahankäytön valvontaa koskevaa ehdotusta voidaan pitää varsin ongelmallisena perustuslain 10 §:n 2 momentissa turvatun luottamuksellisen viestin suojan näkökulmasta. Rikosseuraamuslaitoksen maksukorttien maksutapahtumista voidaan muodostaa varsin yksityiskohtainen käsitys henkilön yksityiselämästä. Lausunnossa viitataan perustuslakivaliokunnan kannanottoon, jonka mukaan luonnollisen henkilön yksityiskohtaiset tilitiedot rinnastuvat yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin.

Edelleen lausunnossa todetaan olevan epäselvää, miten yleisvalvonta suhtautuu siihen esityksen perusteluissa ilmaistuun lähtökohtaan, jonka mukaan omaisuuden ja yksityisyyden suojaa rajoitettaisiin

vain siinä määrin, kun se on tarpeen. Esityksessä ei myöskään ole esitetty erityisen painavia perusteita sille, minkä vuoksi juuri Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymien maksukortteihin kohdistuva valvonta olisi ylipäätään välttämätöntä, koska vangeilla voi olla myös omia pankkitilejä ja maksukortin liikkeellelaskija suorittaa valvontaa epätavallisten liiketoimien ja rahavirtojen havaitsemiseksi, kuten esimerkiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen liittyen.

Lausunnossa todetaan, että ehdotettu sääntely, jossa maksukortin käytön valvonnasta säädettäisiin vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa ja oikeudesta saada salassapitosäännösten estämättä tietoja maksukortin myöntäjältä tai maksun välittäjänä toimivalta laissa henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaissa, muodostuu kokonaisuutena arvioiden ongelmalliseksi perustuslakivaliokunnan käytännön kannalta.

Maksukorttitilitapahtumien valvonta on esityksessä sidottu tarpeellisuus –kynnykseen. Tältä osin lausunnossa katsotaan, että toimivaltuuden kynnys on arveluttavan matalalla eikä sääntely ole oikeasuhtaista sääntelyn esitettyihin tavoitteisiin nähden.

Edelleen lausunnossa katsotaan, että jää epäselväksi mikä olisi muu syy, minkä vuoksi nimenomainen valvontapäätös voitaisiin tehdä ja että sääntely muodostuu tältä osin arveluttavan avoimeksi eikä täytä perusoikeuksiin puuttuvalle sääntelylle asetettavaa tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimusta. Edelleen lausunnossa kiinnitetään huomiota siihen, että valvonta voitaisiin kohdistaa kaikkiin maksukortin käyttöä koskeviin tietoihin. Epäselvää kuitenkin on, mitä nämä tiedot ovat ja ovatko ne kaikki merkityksellisiä ehdotetun sääntelyn tavoitteen kannalta. Tätä voidaan pitää ongelmallisena oikeasuhtaisuuden ja täsmällisyyden näkökulmasta.

Lisäksi lausunnossa todetaan, että tiedonsaantia koskeva säännös jättää avoimeksi mitä tarkoitetaan maksukortin käytön hallinnoinnilla.

Oikeusministeriö toteaa lausuntojen johdosta seuraavaa;

Maksukortin hallinnointi ja maksukortti –käsite

Esitystä valmisteltaessa on arvioitu tarvetta muuttaa vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa käytettyä käsitettä Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymä maksukortti. Tässä arvioinnissa on päädytty siihen, ettei käsitettä ole syytä taikka perusteltua muuttaa. Vankeuslain 9 luvun 3 §:ssä (ja tutkintavankeuslain 5 luvun 3 §: ssä) säädetään siitä, että vangin haltuun voidaan antaa Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymä maksukortti. Maksukortit ovat Rikosseuraamuslaitoksen hankkimia ja ne annetaan vangille tämän tullessa vankilaan. Rikosseuraamuslaitos on tehnyt sopimuksen maksukortin toimittamisesta kortin liikkeellelaskijan (englantilainen Prepaid Financial Services Limited, jäljempänä PFS) kanssa, joka myöntää maksukortin. Kortti nimetään vangille, mutta sopimusosapuolia ovat Rikosseuraamuslaitos ja maksukortin liikkeellelaskija.

Vangin tulee sitoutua kortin käyttöehtojen noudattamiseen. Jos vanki ei sitoudu ehtojen noudattamiseen hänelle annetaan maksukortti, jota voi käyttää ainoastaan vankilassa. Maksukortti on Mastercard -pohjainen, saldon tarkistava kortti. Vangin mukana olevat käteisvarat ja vangille vankeusaikana tuleva raha ja etuudet voidaan tallettaa maksukortille, jota vanki voi käyttää laitosmyymälässä ostoksiin, maksaa vankilassa maksullisia palveluja sekä maksaa laskuja. Vanki voi käyttää maksukorttia myös vankilan ulkopuolella esimerkiksi poistumisluvilla. Myös vangille tulevat rahasiirrot on mahdollista tehdä verkkopankin kautta suoraan maksukortille, jolloin esimerkiksi omaisten ei tarvitse toimittaa vangille käteistä rahaa kirjeissä tai tapaamisten yhteydessä.

Vangin tullessa suljettuun vankilaan, hänelle perustetaan maksukorttitili ja mukana tuotu käteinen raha ladataan tälle tilille. Vankeuslain 9 luvun 4 nojalla (tutkintavankeuslain 5 luvun 3 §) vangille annetaan kuukausittain ote hänen rahavarojensa tilinpidosta. Vankilat myös vastaavat vankien tilin saldokyselyihin sekä maksavat tarvittaessa vangin pyytäessä laskuja tai suorittavat muutoin tilisiirron. Rikosseuraamuslaitoksessa selvitetään tilin mahdolliset ostosten tuplaveloitukset, uusitaan maksukortti vanhentumisen, katoamisen, rikkoutumisen tai tunnuksen unohtumisen vuoksi, päivitetään laitossiirrot vankilasta toiseen siirryttäessä maksukorttijärjestelmään, tehdään kortin lakkauttamiseen liittyvät toimenpiteet vangin vapautumisen yhteydessä ja tarkistetaan vankilan ulkopuolelta väärälle tilille menneet tilisiirrot.

Rikosseuraamuslaitos myös vastaa poliisilta tai muilta viranomaisilta tulleisiin tietopyyntöihin, koska tiedot ovat Rikosseuraamuslaitoksen hallussa. Rikosseuraamuslaitos selvittää myös PFS:n pyynnöstä tilin väärinkäytösepäilyjä. PFS profiloi asiakkaat, mutta vankien tilin tavanomaisen käytön osalta tarvitaan Rikosseuraamuslaitoksen asiantuntemusta. Maksukortissa on myös hälytysominaisuuksia, jotka vaikuttavat kortin käyttömahdollisuuksiin (esimerkiksi käytetty väärää tunnusta). Rikosseuraamuslaitoksella on mahdollisuus tarvittaessa tehdä muutoksia näihin toiminnallisuuksiin.

Vankeuslain 9 luvun 3 §:n mukaan vangille annetaan kuukausittain ote hänen rahavarojensa tilinpidosta ja 4 §:n mukaan perustellusta syystä vanki saa vankilan välityksellä toimittaa rahaa ja muita maksuvälineitä vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille. Vankeuslain 9 luvun 9 §:n mukaan rahan tai maksuvälineiden toimittamisesta vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Säännökset ovat tulleet voimaan aikana, jolloin vankilassa on ollut käytössä käteinen raha. Säännöksiä ei ole muutettu maksukortin käyttöönoton myötä. Vankilan tulee näin ollen antaa vangille kuukausittain tiliote maksukorttitilin tilitiedoista ja vanki saa toimittaa rahaa toiselle vangille tai vankilan ulkopuolelle saatuaan tähän luvan.

Maksukorttien hallinnoinnilla tarkoitetaan esityksessä edellä kuvattuja kortin käyttöön liittyviä toimenpiteitä, jotka perustuvat joko vankeuslakiin, tutkintavankeuslakiin taikka Rikosseuraamuslaitoksen ja maksukortin liikkeellelaskijan väliseen sopimukseen.

Oikeusministeriö toteaa, että koska vankien ja tutkintavankien käytössä on nimenomaan Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymä ja hankkima maksukortti, ei käsitteen muuttamista neutraaliksi pidetä tarpeellisena taikka perusteltuna. Esitys sisältää ehdotuksen Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksukortin haltuun antamista koskevan sääntelyn muuttamiseksi Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksukortin käyttöön antamista koskevaksi sääntelyksi. Mikäli Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa olisi perusteltua myöhemmässä vaiheessa siirtyä käyttämään Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksukortin sijasta tai ohella muuta maksuvälinettä, tulisi sääntelyn tarve arvioida uudelleen. Tällöin tulisi arvioitavaksi myös muun maksuvälineen käyttöön tai haltuun antamista koskevat kysymykset ja muut mahdolliset muun kuin Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksukortin käytöstä johtuvat säädösmuutostarpeet. Esitys sisältää ehdotuksen Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksukortin käytön valvonnasta. Myös tästä syystä sääntelyn tulee koskea nimenomaan Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymää maksukorttia, ei maksuvälineitä laajemmin.

Pankkisalaisuus ja arkaluonteisten tietojen käsittely

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies ja professori Melander ovat lausunnoissaan todenneet, että esityksessä ei ole esitetty erityisen painavia perusteita sille, minkä vuoksi juuri Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymään maksukorttiin kohdistuva valvonta olisi ylipäätään välttämätöntä, koska vangeilla voi olla myös omia pankkitilejä ja Rikosseuraamuslaitoksessa käytössä olevan maksukortin liikkeellelaskija valvoo tiliä epätavallisten liiketoimien ja rahavirtojen havaitsemiseksi, kuten esimerkiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamiseen liittyen.

Tältä osin voidaan todeta, että maksukortin liikkeellelaskijan valvonta kohdistuukin nimenomaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen. Esityksen mukaisessa maksukorttitilin valvonnassa sen sijaan kyse olisi siitä, ettei Rikosseuraamuslaitoksen vangin tai tutkintavangin käyttöön antamaa maksukorttia voida käyttää muutoin rikolliseen toimintaan tai vankilaturvallisuutta vaarantaen. Tämä ei luonnollisestikaan sulje pois mahdollisuutta käyttää muita tilejä. Sääntelyssä olisi kyse Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän ja vankeusaikana taikka tutkintavankeusaikana edellä kuvatuin tavoin käytettävän maksukorttitilin valvonnasta Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin kuuluvien vankilaturvallisuuden takaamisen ja rikosten estämisen tehtävissä.

Esitetyssä Rikosseuraamuslaitoksen maksukorttitilin yleisvalvonnassa automatisoitu valvontajärjestelmä ilmoittaisi ainoastaan poikkeavat tilitapahtumat. Esityksen mukaan vangille annetun Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksukortin käyttöä voitaisiin valvoa tavanomaisesta maksuliikenteestä poikkeavien maksutapahtumien havainnoimiseksi siten, että valvonta kohdistetaan yksinomaan maksutapahtumien lukumäärään ja rahamäärään. Maksukorttijärjestelmässä on otettavissa käyttöön sisäänrakennettuja hälytystoiminnallisuuksia, jotka voivat antaa automatisoidun hälytyksen erikseen määriteltyjen parametrien mukaisesti. Esityksen mukaan säännöksen tarkoituksena on rikoksen estäminen, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjuminen taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojeleminen. Mikäli tällaisessa valvonnassa havaittaisiin tavanomaisesta maksuliikenteestä poikkeavia maksutapahtumia tai jos se olisi muusta syystä tarpeen, maksukortin käyttöä voitaisiin tapauskohtaisen päätöksen perusteella valvoa siten, että valvonta kohdistetaan kaikkiin maksukorttitilin käyttöä koskeviin tietoihin. Säännöstä olisi annettujen lausuntojen perusteella perusteltua täsmentää siten, että yksittäistapauksellisessa valvonnassa valvonta voitaisiin kohdistaa nimenomaan sellaisiin vangin tietoihin, joiden osalta automatisoitu valvonta on havainnoinut tilitapahtumien poikkeavan tavanomaisesta maksuliikenteestä. Valvonta voisi kattaa myös vangin tilisiirrot toisen henkilön tilille, ja toisen henkilön tekemät tilisiirrot vangin tilille. Tällöin valvonnassa olisi mahdollista havaita vastaanottajan ja lähettäjän tilisiirrot. Valvonta ei kuitenkaan mahdollistaisi toisen henkilön muiden tilitapahtumien valvontaa. Tämä on ollut myös esitetyn sääntelyn tarkoituksena. Tällaiset tiedot ovat merkityksellisiä ehdotetun sääntelyn tavoitteen kannalta.

Hallintopäätös voitaisiin tehdä enintään kuukauden määräajaksi kerrallaan. Valvonta kohdistuisi päätöksen jälkeiselle ajalle. Valvonta ei siis perustu, kuten Rikosseuraamuslaitoksen valvonta muutoinkaan, valvonnan kohteelta salassa pidettäviin seikkoihin. On hyvin ilmeistä, että tällaisessa tilanteessa tilitapahtumia, joissa on kyse mahdollisesti laitosjärjestykseen, henkilön turvallisuuteen taikka rikolliseen toimintaan liittyvistä tekijöistä, ei suoriteta Rikosseuraamuslaitoksen maksukorttitiliä käyttäen. Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on kuitenkin nimenomaan turvata laitosjärjestys, henkilöiden turvallisuus ja estää rikosten tekeminen. Maksukorttitilin valvonnalla voitaisiin osaltaan edesauttaa tämän tavoitteen saavuttamisessa, joten ennalta estävyyteen pyrkivää valvontaa voidaan tavoitteiden merkittävyys huomioiden pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena. On perusteltua, että Rikosseuraamuslaitos voi kohdistaa valvontaa vankeus- tai tutkintavankeusaikana Rikosseuraamuslaitoksessa käytössä olevan, Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksukortin käyttöön. Vankeuslain 4 luvun 4 §:n mukaan vangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä vankien oikeuksista ja

velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä vankilassa olevien vankien tarpeiden mukaan. Myös maksukortin valvonnasta olisi näin ollen tiedotettava.

Maksukortin valvontaa koskevien säännösten tarkkarajaisuutta ja täsmällisyyttä on lausunnossa esitetyin perustein täsmennettävä sekä sidottava toimenpiteen kynnys välttämättömyyteen. Pykäläehdotus jäljempänä.

Muu syy valvonnan perusteena

Professori Melanderin lausunnossa todetaan, että jää epäselväksi mikä olisi muu syy, jonka vuoksi nimenomainen valvontapäätös voitaisiin tehdä ja että sääntely muodostuu tältä osin arveluttavan avoimeksi eikä täytä perusoikeuksiin puuttuvalle sääntelylle asetettavaa tarkkarajaisuus- ja täsmällisyysvaatimusta.

Oikeusministeriö toteaa, että muulla syyllä tarkoitetaan esityksen perustelujen mukaan muulta viranomaiselta tullutta tietoa tai valvonnan taikka Rikosseuraamuslaitoksen muun toiminnan yhteydessä ilmennyttä perustetta. Perusteluissa esitetyt tilanteet, jotka muodostaisivat muun syyn tapauskohtaiselle valvonnalle, on mahdollista sisällyttää myös säännökseen. Käytännössä valvonta pääsääntöisesti voisi perustua automatisoituun valvontaan.

Perustuslain 10 §:n esitöiden mukaan pykälä turvaa jokaiselle oikeuden luottamukselliseen viestintään ilman, että ulkopuoliset saavat oikeudettomasti tiedon hänen lähettämiensä tai hänelle osoitettujen luottamuksellisten viestien sisällöstä. Luottamuksellisen viestin suoja merkitsee suojaa esimerkiksi kirjeiden ja muiden suljettujen viestien avaamista ja hävittämistä sekä puhelujen kuuntelemista ja nauhoittamista vastaan.

Tiedonsaantioikeus

Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan sääntely Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta saada tietoja maksukortin myöntäjältä tai maksun välittäjänä toimivalta on sinänsä asianmukaisesti sidottu välttämättömyyteen. Välttämättömyyden arvioinnin kannalta on kuitenkin ongelmallista, että lakiehdotuksesta ei tarkemmin ilmene, mitä maksukortin käytön hallinnoinnilla tarkoitetaan, joten säännöstä on välttämätöntä täsmentää.

Professori Melanderin lausunnossa katsotaan, että ehdotettu sääntely, jossa maksukortin käytön valvonnasta säädettäisiin vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa ja oikeudesta saada salassapitosäännösten estämättä tietoja maksukortin myöntäjältä tai maksun välittäjänä toimivalta säädettäisiin laissa henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaissa, muodostuu kokonaisuutena arvioiden ongelmalliseksi perustuslakivaliokunnan käytännön kannalta.

Oikeusministeriö toteaa, että toimivallasta valvoa maksukorttitiliä tulisi säätää vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa, henkilötietojen käsittelystä säädetään puolestaan laissa henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa. Vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin sekä lakiin henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa esitettyjen muutosten osalta esitysten perustuslainmukaisuuteen on otettu kantaa erikseen kussakin asiakohdassa.

Apulaistietosuojavaltuutetun lausunnossa todetaan, että jää epäselväksi miltä osin maksukortin valvonnassa kertyviä tietoja voidaan käsitellä. Lausunnossa todetaan, että sääntelyn tulisi kattaa henkilötietojen käsittely kokonaisuudessaan, mikäli maksukorttitilien yleinen valvonta pitää sisällään henkilötietojen käsittelyä.

Tältä osin ***oikeusministeriö*** toteaa, että tietosuoja-asetusta (2016/679) ja tietosuojalakia (1050/2018) sovelletaan muun henkilön kuin vangin tai tutkintavangin henkilötietojen käsittelyyn. Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain tapaajarekisteriä koskevat 9 §:n säännökset kuuluvat näiden yleissäädösten soveltamisalaan. Vangin ja tutkintavangin osalta henkilötietojen käsittelyä koskee rikosasioiden tietosuojalaki, jonka lisäksi sovelletaan lakia henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa. Rikosseuraamuslaitos tallettaa vangille maksamansa etuudet maksukorttitilille. Tältä osin kyse on henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 7 §:n mukaisesta valvonta- ja toimintarekisteritiedosta. Yksittäistapauksellisen valvontapäätöksen johdosta tietoja voitaisiin edellytysten täyttyessä kirjata turvallisuustietorekisteriin (8 §). Maksukorttitilien valvonta pitää sisällään henkilötietojen käsittelyä, johon sovelletaan Rikosseuraamuslaitoksen osalta tietosuoja-asetuksen, tietosuojalain, rikosasioiden tietosuojalain sekä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain säännöksiä näiden lakien soveltamisalaa koskevan rajauksen mukaisesti. Maksukortin liikkeellelaskijan suorittamaan henkilötietojen käsittelyyn sovellettaisiin kaikilta osin tietosuoja-asetusta ja tietosuojalakia. Maksukorttitileihin liittyvän henkilötietojen käsittelyn osalta sääntely on siten kattavaa.

Finanssivalvonnan lausunnossa kysytään, mitä tietoja Rikosseuraamuslaitoksella itsellään on jo nykyisin vankien maksukorteista ja mitä tietoja Rikosseuraamuslaitos tarvitsisi muilta vankien maksukorttien palveluntarjontaan osallistuvilta maksupalvelun tarjoajilta ehdotettua maksukortin käytön valvontaoikeuttaan varten. ***Oikeusministeriö*** toteaa tältä osin, että Rikosseuraamuslaitoksella on maksukortin liikkeellelaskijan kanssa tehdyn sopimuksen nojalla käytettävissä tiedot, jotka tarvitaan aiemmin kohdassa maksukortin hallinnointi ja maksukortti –käsite esiin tuotujen Rikosseuraamuslaitoksen tehtävien suorittamiseksi sekä myös esityksessä ehdotetun valvonnan suorittamiseksi.

Finanssivalvonnan lausunnossa todetaan, että tietojen luovuttamisen osalta perusteet, joilla toimijoiden on luovutettava asiakkaidensa salassa pidettäviä tietoja ulkopuolisille, tulee olla lainsäädännössä riittävän tarkkarajaisesti määriteltyjä. Myös ***apulaisoikeusasiamiehen*** lausunnossa todetaan, että tulisi eritellä riittävällä seikkaperäisyydellä ne syyt, joiden vuoksi henkilötietojen käsittely katsotaan välttämättömäksi.

Myös ***oikeusministeriön*** näkemyksen mukaan tiedon luovuttamisesta ja käsittelemisestä tulee säätää seikkaperäisesti lailla. Esitys sisältääkin ehdotuksen sääntelyksi, jota on kuitenkin perusteltua täsmentää lausunnoissa esitetyn perusteella. Tiedon luovuttamista koskevasta säännöksestä tulee poistaa maininta oikeudesta saada tietoja maksukortin käytön hallinnointia varten. Hallinnointi –sana ei ole riittävän täsmällinen ja perusteltua olisi säätää oikeudesta saada tietoja maksukortin vankeuslain 9 luvun 3 ja 4 §:ssä ja tutkintavankeuslain 5 luvun 3 ja 4 §:ssä säädettyjä maksukortin käyttöön liittyviä toimenpiteitä varten sekä maksukortin vankeuslain 9 luvun 3 a §:n ja tutkintavankeuslain 5 luvun 3 a §:n mukaista maksutapahtumien valvontaa varten.

Rikosseuraamuslaitoksella on velvollisuus huolehtia vangin rahavarojensa tilinpidosta, joka on säädetty hoidettavaksi maksukorttitiliä käyttäen. Rahan tai maksuvälineiden toimittamisesta vankilan ulkopuolelle perustellusta syystä päätetään myös vankilassa. Säännösviittaus sisältäisi myös esitetyn maksukorttitilin valvonnan.

Finanssivalvonta esittää lausunnossaan, että hallituksen esityksessä käytetty termi ”maksulaitos” korvattaisiin yleisemmällä termillä ”maksupalvelun tarjoaja”, joka terminä kattaisi koko toimijajoukon, joka voi tarjota nyt puheena olevia palveluja. Rikosseuraamuslaitoksen tiedonsaantioikeuden ulottuvuuden selventämiseksi. Finanssivalvonta esittää myös, että laissa otettaisiin selkeästi kantaa siihen, ulottuuko Rikosseuraamuslaitokselle esitetty tiedonsaantioikeus Suomeen palveluja tarjoaviin ulkomaisiin maksulaitoksiin tai ulkomaisiin luottolaitoksiin. ***Oikeusministeriö*** pitää esityksiä perusteltuina.

Oikeusministeriö ehdottaa, että maksukortin käytön valvontaa koskeva säännös muutettaisiin kuulumaan seuraavasti:

3 a §

Maksukortin käytön valvonta

Vangille annetun Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksukortin käyttöä voidaan valvoa tavanomaisesta maksuliikenteestä poikkeavien maksutapahtumien havainnoimiseksi, siten että valvonta kohdistetaan yksinomaan maksutapahtumien lukumäärään ja rahamäärään.

Jos 1 momentin mukaisessa valvonnassa havaitaan tavanomaisesta maksuliikenteestä poikkeavia maksutapahtumia tai jos se on Rikosseuraamuslaitoksen muun toiminnan yhteydessä ilmenneestä syystä taikka muulta viranomaiselta tulleen tiedon johdosta välttämätöntä, maksukortin käyttöä voidaan tapauskohtaisen päätöksen perusteella valvoa siten, että valvonta kohdistetaan vangin maksukorttitilin tietoihin. Edellytyksenä on lisäksi, että valvonta on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestystä uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Päätös voidaan tehdä enintään kuukauden määräajaksi kerrallaan.

Tutkintavankeuslain osalta esitettyä 5 luvun 3 a §: ää muutettaisiin asiasisällöltään vastaavasti.

Oikeusministeriö ehdottaa, että oikeus saada tietoja maksukortin myöntäjältä tai maksun välittäjänä toimivalta koskeva säännös muutettaisiin kuulumaan seuraavasti:

29 a §

Oikeus saada tietoja maksupalvelun tarjoajalta

Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä maksukortin myöntäneeltä tai maksun välittäjänä toimivalta maksupalvelun tarjoajalta välttämättömät tiedot Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymän maksukortin käyttöön liittyviä vankeuslain 9 luvun 3 ja 4 §:ssä ja tutkintavankeuslain 5 luvun 3 ja 4 §:ssä säädettyjä tehtäviä varten, sekä maksukortin vankeuslain 9 luvun 3 a §:n ja tutkintavankeuslain 5 luvun 3 a §:n mukaista maksutapahtumien valvontaa varten.

Mitä edellä 1 momentissa on tiedonsaantioikeuden osalta säädetty, sovelletaan myös Suomeen maksupalveluja tarjoaviin ulkomaisiin maksulaitoksiin tai ulkomaisiin luottolaitoksiin.

5. Maksukortin antaminen vangin käyttöön

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies toteaa lausunnossaan sen, että Rikosseuraamuslaitoksen maksukorttien antaminen vankien haltuun ja haltuun antamisen epääminen on ollut oikeudellisesti ongelmallinen ja epäselvä kysymys. Vankeuslain 9 luvun 1 §:n säännös omaisuuden hallussapidon epäämisestä koskee vangin omaa omaisuutta, eikä se sovellu vankilan antamaan omaisuuteen. Vankeuslain 9 luvun 3 §:n mukaan vangin haltuun voidaan antaa Rikosseuraamuslaitoksen maksukortti ja lain esitöiden (HE 263/2016 vp) mukaan maksukortit annetaan pääsääntöisesti vangin haltuun lähtökohtaisesti koko rangaistuksen ajaksi. Apulaisoikeusasiamies tuo lausunnossaan esiin sen, että käsitellessään edellä mainittua hallituksen esitystä lakivaliokunta kiinnitti mietinnössään (LaVM 4/2017 vp) huomiota siihen, että maksukortin haltuun antamisen epäämisestä ei säädettäisi vankeuslaissa nimenomaisesti, vaan tämän edellytyksiä arvioitaisiin vankeuslain 9 luvun 1 §:n nojalla. Valiokunnan mukaan se voi jossain määrin aiheuttaa tulkinnanvaraisuuksia johtuen siitä, että kyseiset säännökset koskevat vangin omaisuuden hallussapidon epäämistä eivätkä vangille annetun vankilan omaisuuden haltuun antamisen epäämistä. Lakivaliokunnan mukaan toisaalta on otettava huomioon, että haltuun antamisen epäämistilanteet voivat koskea myös muuta vankilan vangin haltuun antamaa omaisuutta kuin maksukortteja, minkä vuoksi asiaa tulisi arvioida laaja-alaisemmin kuin vain maksukorttien osalta. Lakivaliokunta katsoi, ettei käsiteltävänä olleen esityksen eduskuntakäsittelyn yhteydessä ollut perusteltua eikä tarkoituksenmukaista sisällyttää vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin erityisiä säännöksiä maksukortin haltuun antamisen epäämisestä, vaan tarvittaessa asiaa tulisi arvioida laaja-alaisemmin erikseen.

Maksukortin käyttöön antaminen suljetussa vankilassa

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan esitys selventäisi tilannetta siinä, että Rikosseuraamuslaitoksen maksukorttien vangille haltuun tai käyttöön antamisessa ei olisi kyse asiasta, johon sovellettaisiin vankeuslain 9 luvun 1 §:n vangin omaisuuden hallussapitoa koskevia säännöksiä. Esitys perustuu siihen, että omaisuuden käyttöön antaminen ja haltuun antaminen tarkoittavat säännöksessä eri asioita. Niiden välisen eroavaisuuden ymmärtäminen edellyttää kuitenkin lain esitöiden tai Rikosseuraamuslaitoksen asiasta antamaan määräykseen perehtymistä. Tämän johdosta säännös on vaikeasti avautuva ja ymmärrettävä.

Maksukortin käyttöön antaminen avolaitoksessa

Avolaitosten osalta ***apulaisoikeusasiamies*** toteaa lausunnossaan, että esityksestä ei ilmene, mitkä ovat perusteet ratkaistaessa sitä, kenelle vangille maksukortti annetaan ja kenelle ei anneta ja kuka asiasta päättää. Ehdotetulla määräyksenantovaltuudella Rikosseuraamuslaitos voisi antaa määräyksen siitä, että avolaitoksissa maksukortit annettaisiin vangeille itselleen säilytettäväksi. Lausunnossa todetaan, että on vähintäänkin tulkinnanvaraista, voidaanko määräyksellä antaa säännöksiä siitä, missä tapauksessa vangille annetaan maksukortti käyttöön ja milloin ei anneta. Määräyksellä ei voida antaa ainakaan säännöksiä siitä, kuka päättää maksukorttien käytön antamisen epäämisestä. Vangin kannalta asia on kuitenkin erittäin merkityksellinen ja tältäkin kannalta olisi perusteltua, että asiasta annettaisiin selvät säännökset. Apulaisoikeusasiamies toteaa, että vankeuslain 9 luvun 3 §:n 2 momentin säännös olisi perusteltua muotoilla esimerkiksi siten, että vangin käyttöön annetaan Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymä maksukortti, mikäli vangilla ei ole pankkitiliä tai maksukortin antamiseen on muu vastaava perusteltu syy.

Määräyksenantotoimivaltuutta koskeva säännös

Apulaisoikeusasiamies toteaa, ettei ole perusteltua, että määräyksenantotoimivaltuudesta ehdotetaan poistettavaksi kohta maksukorttien haltuun antamisesta, koska maksukortteja voitaisiin esitöiden mukaan antaa ainakin avolaitoksessa vangin säilytettäväksi, eli vangin haltuun.

Oikeusministeriö toteaa, että käsitteitä haltuun antaminen ja käyttöön antaminen on mahdollista tulkita niin, ettei niissä olisi eroa. Kuitenkin vankeuslain 9 luvun 1 §:ssä on vakiintuneesti käytetty käsitettä antaa käyttöön sellaisista esineistä, jotka vankila antaa vangin käyttöön. Tämä erotuksena vangin omista esineistä, jotka annetaan vangin haltuun. Yksiselitteisen erottelun tekeminen käsitteiden valinnalla on vaikeaa. Kuitenkin asiaa on avattu esityksen perusteluissa ja sitä on mahdollista avata vangeille Rikosseuraamuslaitoksen ohjeissa. Lisäksi maksukortteja koskevassa säännöksessä mainitaan nimenomaisesti, että kyse on Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymästä maksukortista, mikä selventää erottelua vangin omiin maksuvälineisiin. Oikeusministeriö katsoo, että käsitteillä haltuun antaminen ja käyttöön antaminen voidaan näin ollen riittävällä täsmällisyydellä erottaa toisistaan vangin oman omaisuuden haltuun antaminen ja vankilan omaisuuden käyttöön antaminen.

Käytännössä maksukortit annetaan suljetuissa vankiloissa kaikille vangeille käyttöön. Avolaitoksissa vangit saavat haltuunsa omat maksuvälineensä. Avolaitoksissa Rikosseuraamuslaitoksen maksukortit on annettu vain sellaisille vangeille, jotka tarvitsevat niitä. Ehdotettu säännös oli ehdotuksessa tältä osin (voidaan antaa) jätetty alkuperäiseen muotoonsa. Tällainen muotoilu jättää kuitenkin apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa esitetyllä tavalla epäselväksi sen, voidaanko korttien antaminen vangin käyttöön evätä jollain perusteella. Kysymys on säännönmukaisesta korttien antamisesta vankien käyttöön. Näin ollen säännökset on perusteltua muotoilla siten, ettei käyttöön antamiseen sisälly harkintavaltaa. Avolaitoksissa kaikille vangeille ei välttämättä tarvitse antaa maksukorttia, koska vangit saavat haltuunsa omatkin maksuvälineensä. Oikeusministeriö ehdottaa, että avolaitoksissa maksukortti annettaisiin vangin käyttöön, jos hän sitä pyytää. Näin kortin käyttöön saaminen olisi riippuvainen vangin omasta pyynnöstä, eikä olisi tarpeen säätää perusteista, joilla kortin käyttöön antaminen voitaisiin evätä tai tulisiko tällaiseen päätökseen voida hakea muutosta.

Oikeusministeriö esittää, että vankeuslain 9 luvun 3 § muutetaan seuraavasti:

3 §

Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito

Suljetussa vankilassa vangilla ei ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä. Vangin käyttöön annetaan kuitenkin Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymä maksukortti. Vangin hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet otetaan vankilassa säilytettäviksi, talletetaan Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymälle maksukortille tai talletetaan vangin kustannuksella hänen tililleen pankkiin.

Avolaitoksessa olevalla vangilla on oikeus pitää hallussaan rahaa ja muita maksuvälineitä. Vangin käyttöön annetaan Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymä maksukortti, jos vanki sitä pyytää. Vangin

hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet voidaan hänen pyynnöstään ottaa vankilassa säilytettäväksi, tallettaa Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymälle maksukortille tai tallettaa vangin kustannuksella hänen tililleen pankkiin.

Vangille annetaan kuukausittain ote hänen rahavarojensa tilinpidosta.

Tutkintavankeuslain 5 luvun 3 §:n 1 momentti muutettaisiin seuraavasti.

3 §

Rahan ja muiden maksuvälineiden hallussapito

Tutkintavangilla ei ole oikeutta pitää hallussaan rahaa eikä rikoslain 37 luvun 12 §:ssä tarkoitettuja muita maksuvälineitä. Tutkintavangin käyttöön annetaan kuitenkin Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymä maksukortti. Tutkintavangin hallussa olevat rahat ja muut maksuvälineet otetaan vankilassa säilytettäviksi, talletetaan Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymälle maksukortille tai talletetaan vangin kustannuksella hänen tililleen pankkiin.

— — —— —

Oikeusministeriö toteaa, että maksukorttien antaminen vankien käyttöön on perusteltua erottaa käsitteellisesti vangin oman omaisuuden antamisesta vangin haltuun. Vaikka avolaitoksessa maksukortit annetaankin vangeille kokoaikaisesti, kyse on silti kortin antamisesta vangin käyttöön. Näin ollen ei ole perusteltua täydentää vankeuslain 9 luvun 10 §:n määräyksenantovaltuutta oikeusasiamiehen kanslian lausunnossa ehdotetulla tavalla.

6. Henkilötietojen käsittely

Tietojen oma-aloitteinen luovuttaminen

Hallintovaliokunta pitää ehdotettuja oma-aloitteista tiedonluovutusta koskevia ehdotuksia välttämättöminä, jotta voidaan tehostaa rikollisen ja vankilaturvallisuutta vaarantavan toiminnan ennaltaehkäisemistä. Hallintovaliokunta katsoo myös, että Rikosseuraamuslaitoksen ja esitutkintaviranomaisten välistä yhteistyötä tukee vahvasti myös vankeuslain 19 lukuun ehdotettu säännös Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta ilmoittaa poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille sekä syyttäjille sen tehtävien hoidon yhteydessä ilmenneitä tietoja tapahtumista ja henkilöistä, joiden voidaan perustellusti arvioida liittyvän rikolliseen toimintaan. Hallintovaliokunta toteaa, että tietojohtoisen poliisitoiminnan kannalta tehokkaan rikostiedustelun edellytyksenä on saada analysoinnin piiriin kaikki tiedot, joilla voi olla merkitystä rikosten ennalta estämisessä ja selvittämisessä. Mitä aikaisemmassa vaiheessa erityisesti hiljaisiin signaaleihin luettavia tietoja on mahdollista saada, sitä paremmat edellytykset lainvalvontaviranomaisilla on käyttää tietoja päätöksenteon pohjana ja suunnata toimintaansa. Valiokunnan käsityksen mukaan ehdotettu säännös tukee myös Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävää vankeusaikaisen rikollisuuden torjunnassa.

Professori Melanderin lausunnossa todetaan jäävän epäselväksi, miksi esityksessä on valittu sääntelymalli, jossa tietojen oma-aloitteinen luovuttaminen turvallisuustietorekisteristä on säädetty toisin kuin muista rekistereistä ja mikä on ehdotetun sääntelyn täsmällisempi suhde perus- ja ihmisoikeuksiin

EU:n tietosuojalainsäädäntö huomioon ottaen. Lausunnossa arvioidaan tietojen oma-aloitteisen luovuttamisen muodostuvan hyvin laajaksi.

Suomen asianajajaliiton lausunnossa korostetaan sitä, että tietojen luovuttamisesta Rikosseuraamuslaitokselta esitutkintaviranomaisille ei saa muodostua automaatiota, vaan tietojen luovuttaminen tulee aina harkita yksittäistapauksessa erikseen. Turvallisuustietorekisterin tietojen oikeellisuuden säännönmukaiseen arviointiin tulee myös kiinnittää jatkuvasti huomiota, koska vangilla ei ole tarkastusoikeutta turvallisuustietorekisterin tietoihin.

Riihimäen ja Vantaan vankiloiden johtajien lausunnoissa on tuotu esille, että tietojen luovuttaminen myös muulle viranomaiselle, esimerkiksi ulosottoviranomaiselle, tulisi olla mahdollista oma-aloitteisesti osittain samoilla perusteilla, eli viranomaisen toiminnan mahdollistajana. Viranomainen ei voi toimia, jos viranomaisella ei ole tietoa toiminnan edellytyksistä. Aktiivisesti annetun tiedon saaja luonnollisesti arvioi, antaako saatu tieto aihetta omassa toimivallassa oleviin jatkotoimenpiteisiin.

Oikeusministeriö toteaa, että voimassa olevien Rikosseuraamuslaitoksen henkilötietolain säännösten mukaan tieto voidaan luovuttaa muista rekistereistä kuin turvallisuustietorekisteristä silloin, jos tiedon luovuttaminen on tarpeellista säännöksissä tarkemmin säädettyihin tarkoituksiin. Turvallisuustietorekisteristä tieto sen sijaan voidaan luovuttaa, mikäli tiedon luovuttaminen on välttämätöntä turvallisuustietorekisterin mukaisiin käyttötarkoituksiin. Muiden kuin turvallisuustietorekisterin tietojen osalta tiedot, jotka voidaan luovuttaa, on yksilöity säännöksissä tarkkarajaisesti, mistä syystä tiedonluovutuksia ei ole sidottu tietojen välttämättömyyteen. Turvallisuustietorekisterin tietosisältö on sinänsä säännöksessä yksilöity, mutta luovutettavia tietoja ei ole tarkemmin rajattu. Toiseksi on syytä huomata, että turvallisuustietorekisterin tieto voisi tietyin edellytyksin koskea myös muuta henkilöä kuin vankia, ja mahdollinen uutta rikosepäilyä koskeva tieto olisi myös arkaluonteinen tieto. Tämän vuoksi oma-aloitteisesti luovutettavien tietojen olisi oltava välttämättömiä siihen tarkoitukseen, johon tiedot luovutetaan. Välttämättömyydellä tarkoitetaan perusoikeutta rajoitettaessa samalla, että tavoitetta ei voida saavuttaa yksityiselämän suojaan vähemmän puuttuvalla keinolla.

Kuten hallituksen esityksen perusteluissa on todettu, luovutettaessa tietoja oma-aloitteisesti Rikosseuraamuslaitoksen henkilörekistereistä poliisille, Tullille tai Rajavartiolaitokselle tulee tiedon luovuttajan aina arvioida tapauskohtaisesti sitä, onko tietojen luovuttaminen käyttötarkoituksen kannalta tarpeellista (täytäntöönpano-, yhdyskuntaseuraamus- sekä valvonta- ja toimintarekisteri) tai välttämätöntä (turvallisuustietorekisteri). Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys –osassa todetaan, että oikeudella pyrittäisiin paitsi turvaamaan perustuslain 7 §:ssä säädettyjen oikeushyvien toteutuminen, myös toteuttamaan perustuslain 22 §:n mukaista julkisen vallan velvollisuutta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Esityksen taustalla on pyrkimys torjua rikollisuutta, minkä perusteella perustuslain 10 §:n rajoittamista voidaan pitää hyväksyttävänä. Ehdotetut muutokset eivät perusoikeuksien välinen punnintatilanne huomioon ottaen myöskään kajoa perustuslain 10 §:n ydinalueeseen sillä tavoin, että kyseinen perusoikeus tulisi merkityksettömäksi.

Ehdotettuja tietojen oma-aloitteista luovuttamista koskevia säännöksiä voidaan pitää perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset täyttävinä. Perustuslain 10 §:n rajoittaminen perustuisi lakiin ja rajoitusta voitaisiin pitää sääntelyn sisältö ja tarkoitus huomioon ottaen täsmällisenä ja tarkkarajaisena. Esityksen taustalla on yhteiskunnallinen tarve estää rikollisuutta, minkä perusteella perustuslain 10 §:n rajoittamista voidaan pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena. Perusteluissa todetaan edelleen se, että jäsenvaltioiden on rikosasioiden tietosuojadirektiivin 4 artiklan mukaan säädettävä muun muassa siitä, että henkilötietoja käsitellään lainmukaisesti ja että niitä kerätään tiettyjä nimenomaisia ja laillisia tarkoituksia varten, eikä niitä käsitellä näiden tarkoitusten kanssa yhteen sopimattomalla tavalla. Saman tai

toisen rekisterinpitäjän suorittama käsittely muuta kuin alkuperäistä tarkoitusta varten on kuitenkin sallittua, jos käsittelystä säädetään laissa ja käsittely tätä muuta tarkoitusta varten on tarpeellista ja oikeasuhtaista. Käsittelyn lainmukaisuuden vaatimusta täsmennetään direktiivin 8 artiklassa, jonka mukaan käsittely on lainmukaista ainoastaan, jos ja vain siltä osin kuin se on tarpeen toimivaltaisen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi direktiivin soveltamisalalla ja jos se perustuu lakiin. Nämä vaatimukset on pantu täytäntöön rikosasioiden tietosuojalaissa, jota sovelletaan henkilötietojen käsittelyyn Rikosseuraamuslaitoksessa sen lisäksi, mitä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa säädetään.

Oikeusministeriö katsoo kuitenkin, että tietojen luovuttamista myös oma-aloitteisesti koskevia säännöksiä olisi selkeyden vuoksi perusteltua täsmentää siten, että tietojen luovuttaminen olisi mahdollista salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä tai oma-aloitteisesti. Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 14 § kuuluisisi siten seuraavasti.

14 §

Tietojen luovuttaminen poliisille, Maahanmuuttovirastolle ja vastaanottokeskukselle

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös oma-aloitteisesti luovuttaa poliisille rikoksesta epäiltyä, tuomittua, vankia, Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettua ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa koskevat seuraavat yksilöidyt tiedot, jos tiedot ovat tarpeen rikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi tai syyteharkintaan saattamiseksi, etsintäkuulutetun henkilön kiinniottamiseksi taikka henkilön luotettavuutta edellyttävää poliisin lupaa tai hyväksyntää varten:

1) 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetut yksilöintitiedot;

2) täytäntöönpanorekisterissä olevat tiedot rikoksista ja tuomioista, tutkintavangin erillään pitämisen ja yhteydenpitomahdollisuuksien rajoittamisen tarpeesta sekä muista häntä koskevista erityisistä määräyksistä sekä rangaistuksen täytäntöönpanon tai tutkintavankeuden toimeenpanon alkamisesta ja päättymisestä;

3) yhdyskuntaseuraamusrekisterissä olevat tiedot yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa varten laaditun suunnitelman sisällöstä ja ehdoista sekä yhdyskuntaseuraamusta suorittavan täytäntöönpanoon liittyvien ehtojen rikkomisesta;

4) valvonta- ja toimintarekisterissä olevat tiedot vangin ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun sijoittamisesta Rikosseuraamuslaitoksessa, yhteyksistä Rikosseuraamuslaitoksen yksikön ulkopuolelle sekä karkaamisesta ja avolaitoksesta luvatta poistumisesta, poistumislupa-, opintolupa- ja siviilityölupaehtojen rikkomisesta sekä Rikosseuraamuslaitoksen yksikön ulkopuoliseen laitokseen sijoittamiseen liittyvien ehtojen rikkomisesta.

— — ——— —

Muutosesitys koskisi vastaavasti myös lain 20, 21 ja 26 §:ää.

Esityksen mukaan vankeuslain 19 luvun 1 §:n 3 momentin nojalla Rikosseuraamuslaitos saisi ilmoittaa poliisille, muulle esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle vankien valvonnan tai muun Rikosseuraamuslaitoksen tehtävien hoidon yhteydessä ilmenneitä tietoja sellaisista tapahtumista tai henkilöistä, joiden voidaan perustellusti arvioida liittyvän rikolliseen toimintaan. Kyse olisi tiedoista, joita voitaisiin myös kirjata Rikosseuraamuslaitoksen henkilötietolain valvonta- ja toimintarekisterin uuteen 5 momenttiin. Kyse olisi tiedoista, joita ilmenee toimivaltuuksien mukaisia tehtäviä suoritettaessa mutta joiden perus-

teella ei ole syytä epäillä rikosta, vaan kyse olisi tiedoista, joiden esitutkintaviranomaiselle luovuttamisella pyrittäisiin estämään rikos. Kyse olisi siten Rikosseuraamuslaitokselle säädetystä tehtävästä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana.

Voimassa olevan lain henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa 24 §:n mukaan muiden kuin turvallisuustietorekisterin tietojen osalta tietojen luovuttamisesta päättää rekisterinpitäjä tai sen määräämä Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Esitys sisältää ehdotuksen turvallisuustietorekisterin osalta vastaavaksi sääntelyksi. Rikosseuraamuslaitos on antanut määräyksen siitä, ketkä virkamiehet voivat mitäkin tietoa luovuttaa. Tiedonhallintalaki sisältää myös säännökset tietoturvallisuudesta. Muun muassa lain 16 §:n mukaan tietojärjestelmästä vastuussa olevan viranomaisen on määriteltävä tietojärjestelmän käyttöoikeudet. Käyttöoikeudet on määriteltävä käyttäjän tehtäviin liittyvien käyttötarpeiden mukaan, ja ne on pidettävä ajantasaisina. Tiedonhallintalain 17 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava, että sen tietojärjestelmien käytöstä ja niistä tehtävistä tietojen luovutuksista kerätään tarpeelliset lokitiedot, jos tietojärjestelmän käyttö edellyttää tunnistautumista tai muuta kirjautumista. Tiedonhallintalain 25 §:ssä puolestaan säädetään asiarekisteristä. Tiedonhallintayksikön on ylläpidettävä viranomaisen käsittelyssä olevista ja olleista asioista asiarekisteriä, johon rekisteröidään asiaa, asiankäsittelyä ja asiakirjoja koskevat tiedot. Tämä velvoittaa pitämään tarkkaa kirjaa luovutetuista tiedoista.

Turvallisuustietorekisterin tietojen oikeellisuuden säännönmukaisen arvioinnin osalta rikosasioiden tietosuojalain 6 §:n tarpeellisuusvaatimuksen lisäksi lain henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa 34 §:ssä säädetään, että rekisterinpitäjän tai sen määräämän Rikosseuraamuslaitoksen yksikön on kerran vuodessa tarkistettava, onko turvallisuustietorekisteriin talletettuja ja sisältyviä tietoja tarpeen säilyttää. Tarkastusoikeuden osalta rikosasioiden tietosuojalain 29 §:ssä säädetään tarkastusoikeuden käyttämisestä tietosuojavaltuutetun välityksellä. Tämä mahdollisuus koskee kaikkia sellaisia tilanteita, joissa rekisteröidyn tarkastusoikeutta on rajoitettu. Tietosuojavaltuutettu voi varmistaa näissä tilanteissa henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuuden.

Siltä osin kuin lausunnoissa esitetään, että tietojen luovuttaminen myös muulle viranomaiselle, esimerkiksi ulosottoviranomaiselle, tulisi olla mahdollista oma-aloitteisesti voidaan todeta, että esitys sisältää ehdotukset Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin sekä muiden esitutkintaviranomaisten yhteistyön tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi. Näin ollen esitys ei sisällä säännösehdotuksia Rikosseuraamuslaitoksen ja muiden kuin edellä mainittujen viranomaisten välisen tiedonvaihdon osalta. Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmäuudistuksen (ROTI) yhteydessä kokonaisuudessaan uudistettavassa lakihenkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain yhteydessä ehdotetaan säädettäväksi Rikosseuraamuslaitokselle mahdollisuus luovuttaa ulosottolaitokselle oma-aloitteisesti ulosottoa ja rangaistuksen täytäntöönpanoa varten tarvittavia yksilöityjä tietoja.

Valvonta- ja toimintarekisteri

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kritisoi sitä, että vankeuslain 19 luvun 1 §:n 3 momenttiin lisättäväksi ehdotetun säännöksen sisältö jää jossain määrin hahmottamatta ja myös valvonta- ja toimintarekisteriin lisättäväksi ehdotetun uuden 5 momentin osalta, että säännöksen tarve ja soveltamisala on epäselvä.

Apulaistietosuojavaltuutettu toteaa lausunnossaan, että esityksen perusteella jää epäselväksi miksi havaintotietojen kaltaisten epävarmojen tietojen käsittely olisi nimenomaan osa valvonta- ja toimintarekisteriä eikä osa turvallisuustietorekisteriä. Ehdotettu säännös kattaa molempien rekistereiden käyttötarkoitukset. Erityisesti tulisi arvioida sitä, ovatko tiedot aidosti tarpeellisia myös laitosjärjestyksen

ylläpitämiseksi. Lausunnossa katsotaan, että kyseisten tietojen käsitteleminen osana turvallisuustietorekisteriä olisi perustellumpaa. Tällöin ratkaisutapa vastaisi myös poliisin henkilötietolain mukaista sääntelyä. Lisäksi voisi olla perusteltua rajata näiden havaintotietojen kaltaisten epävarmojen tietojen käsittelyyn oikeutetut turvallisuustietorekisteriä vastaavasti vain Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön erikseen nimeämiin Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiin.

Professori Melander toteaa lausunnossaan, että ehdotetulla sääntelyllä on tiettyjä yhtymäkohtia henkilötietojen käsittelyä niiden merkityksellisyyden arvioimiseksi koskeviin ehdotuksiin, joihin perustuslakivaliokunnan viimeaikaisessa lausuntokäytännössä on suhtauduttu torjuvasti. Perustuslakivaliokunta on suhtautunut torjuvasti säännöksiin, jotka olisivat mahdollistaneet sellaisten henkilötietojen tallentamisen, joiden merkityksellisyys tietojen tallentamistilanteessa on epäselvä. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa sekä rajavartiolaitoksessa annettuihin lakeihin ehdotettu säännös, jonka mukaan henkilötietoja olisi saanut käsitellä sen arvioimiseksi, ovatko tiedot merkityksellisiä käsittelytarkoituksen kannalta, oli ongelmallinen.

Ongelmallisena lausunnossa nähdään vankeuslain 19 1 §:n 3 momenttiin lisättäväksi ehdotetun tiedon luovuttamista koskevan säännöksen ja valvonta- ja toimintarekisteriin lisättäväksi ehdotetun 5 momentin välinen suhde. Valvonta- ja toimintarekisterin käyttötarkoituksena on laitosjärjestyksen ja laitosturvallisuuden ylläpitäminen. Ehdotetun vankeuslain 19 luvun 1 §:n 3 momentin perusteella tietoja voitaisiin ilmoittaa poliisille, muulle esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle sellaista tapahtumista tai henkilöistä, joiden voidaan perustellusti arvioida liittyvän rikolliseen toimintaan.

Oikeusministeriö toteaa valvonta- ja toimintarekisteriin lisättäväksi ehdotetun uuden 5 momentin osalta, että vaikka ehdotettu säännös osittain, eli laitosturvallisuuden ylläpitämisen tarkoituksessa, kattaa myös turvallisuustietorekisterin käyttötarkoituksen, niin säännösten käsittelykynnykset poikkeavat. Valvonta- ja toimintarekisteri voisi esityksen mukaan sisältää tietoja, joiden perustellusti voidaan arvioida olevan laitosjärjestyksen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen kannalta merkityksellisiä. Turvallisuustietorekisteri voisi sen sijaan esityksen mukaan sisältää vankeusrangaistuksen aikaiseen rikosten estämiseen tai laitosturvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä tietoja henkilöistä, joiden voidaan perustellusti olettaa syyllistyvän rikokseen, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta.

Tietoja ei käsiteltäisi sen arvioimiseksi, ovatko tiedot merkityksellisiä käsittelytarkoituksen kannalta. Esitys sisältää myös vaatimuksen siitä, että tietojen voidaan perustellusti arvioida olevan laitosjärjestyksen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen kannalta merkityksellisiä. Näin ollen tietojen merkityksellisyys ei olisi tallentamisvaiheessa epäselvä. Poliisin henkilötietolakia koskevassa ehdotuksessa oli alun perin myös säännökset, jotka olisivat mahdollistaneet tietojen laajamittaisen tallentamisen puolen vuoden ajaksi sen selvittämiseksi, ovatko tiedot merkityksellisiä. Perustuslakivaliokunta edellytti näiden säännösten poistamista, jotta esitys voitiin käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. (ks. PeVL 51/2018 vp, s. 9-10) Rikosseuraamuslaitoksen rekistereihin ei ehdoteta tallennettavaksi tällaisia tietoja ollenkaan.

Silloin kun tieto liittyy muuhun mahdolliseen rikosepäilyyn, jossa ei ole kyse vankeusuhkaisesta teosta, olisi tieto mahdollista kirjata valvonta- ja toimintarekisteriin tietona tapahtumasta tai henkilöstä, jonka voidaan olosuhteiden taikka henkilön käyttäytymisen vuoksi perustellusti arvioida olevan laitosjärjestyksen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen kannalta merkityksellinen. Edelleen esitetyn vankeuslain 19 luvun 1 §:n 3 momentin nojalla tietoja voitaisiin ilmoittaa poliisille ja muille säännöksessä mainituille viranomaisille, mikäli asiassa on kyse tiedosta, jonka voidaan perustellusti arvioida liittyvän rikolliseen toimintaan. Mikäli laitosjärjestyksen- ja turvallisuuden tehtävässä säädettyjä toimival-

tuuksia käytettäessä tehdään havainto, jonka voidaan perustellusti arvioida liittyvän muuhun kuin vankeusuhkaiseen rikokseen, tulisi tämä voida kirjata valvonta- ja toimintarekisteriin ja ilmoittaa edelleen poliisille rikoksen estämiseksi. Rikosten estämisen tehtävä kuuluu sekä Rikosseuraamuslaitoksen että poliisin tehtäviin. Esityksen mukaiset tietosisällöt ovat tavanomaista valvontatietoa tarkoituksessa turvata laitosjärjestystä ja -turvallisuutta, tosiasiallisen hallintotoiminnan tehtäviä, joten tällaisten tietojen käsittelyyn oikeutettujen piiriä ei ole perusteltua rajoittaa. Pikemminkin tieto tulee olla virkamiesten saatavilla käsittelytarkoituksen mukaisen tehtävän turvaamiseksi. Tietoa tarvitaan nimenomaan laitosjärjestyksen ylläpitämiseksi. Rikosseuraamuslaitoksella tulisi kuitenkin olla mahdollisuus ilmoittaa rikoksen estämiseksi poliisille, muille esitutkintaviranomaisille tai syyttäjälle Rikosseuraamuslaitoksen tehtävien hoidon yhteydessä ilmenneitä mahdollisesti rikolliseen toimintaan liittyviä tietoja.

Perustuslakivaliokunta on todennut lausunnossaan PeVL 51/2018, että viranomaisepäily rikoksesta muodostaa tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa erityisesti säännellyn valtiosääntöisesti arkaluonteisen henkilötiedon, jonka vuoksi sääntelyn on oltava sidottuna epäillyn rikoksen vakavuuteen. Näin ollen oikeusministeriö kuitenkin katsoo esityksestä poiketen, että vankeuslain 19 luvun 1 §:n 3 momentissa tulisi säätää sellaisten tietojen ilmoittamisesta, joiden voidaan perustellusti epäillä liittyvän rikolliseen toimintaan. Käsittelykynnyksestä lähemmin jäljempänä turvallisuustietorekisterin yhteydessä.

Oikeusministeriö esittää näin ollen, että vankeuslain 19 luvun 1 §:n 3 momentti muutetaan kuulumaan seuraavasti.

19 luku

Ilmoitukset ja tiedon antaminen

1 §

Ilmoitus poliisille, muulle esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle

— —

Rikosseuraamuslaitos saa ilmoittaa poliisille, muulle esitutkintaviranomaiselle ja syyttäjälle vankien valvonnan tai muun Rikosseuraamuslaitoksen tehtävien hoidon yhteydessä ilmenneitä tietoja sellaisista tapahtumista tai henkilöistä, joiden voidaan perustellusti epäillä liittyvän rikolliseen toimintaan. Tietoja ei saa kuitenkaan luovuttaa, jos sellaisen tiedon tai asiakirjan antaminen poliisille tai tietojen käyttö todisteena on laissa kielletty tai sitä on rajoitettu.

Esitetyn valvonta- ja toimintarekisterin tietosisällön osalta voidaan todeta ensinnäkin, että esitetty turvallisuustietorekisteri voisi sisältää 1) vankeuslain 9 luvun 3 a §:ssä sekä tutkintavankeuslain 5 luvun 3 a §:ssä säädettyyn maksukortin käytön valvontaan liittyviä tietoja; 2) vankeuslain 12 ja 13 luvussa sekä tutkintavankeuslain 8 ja 9 luvussa säädettyihin kirjeenvaihtoon sekä tapaamisiin, puheluihin, internetin käyttöön ja muihin teleyhteyksiin liittyviä tietoja; 3) vankeuslain 16 ja 17 luvussa sekä tutkintavankeuslain 11 ja 12 luvussa tarkoitettuihin tarkastuksiin liittyviä tietoja; 4) vankeuslain 16 luvun 1 §:ssä (lisäys 1 a §) tarkoitetussa valvonnassa saatuja tietoja; 5) Rikosseuraamuslaitoksen muiden viranomaisten rekistereistä saamia rekisteröityyn liitettävissä olevia tietoja sekä 6) muulta viranomaiselta tai yksityiseltä henkilöltä saatuja vihjetietoja.

Esitetty valvonta- ja toimintarekisterin uusi 5 momentti voisi sisältää sellaisia tietoja tapahtumista tai henkilöistä, joiden voidaan olosuhteiden taikka henkilön käyttäytymisen vuoksi perustellusti arvioida

olevan laitosjärjestyksen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen kannalta merkityksellisiä. Perusteluissa on todettu, että kyse olisi tiedoista, joita Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet saavat havainnoidessaan toimintaympäristöään toimivaltuuksiensa mukaisia tehtäviä suorittaessaan. Vankilaturvallisuuden vuoksi tulisi voida kirjata tietoja tapahtumista tai henkilöistä, joiden voidaan arvioida liittyvän laitosjärjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseen silloinkin, jos tieto ei täytä edellytyksiä turvallisuustietorekisteriin (8 §) kirjaamiseksi. Esitetyn valvonta-ja toimintarekisterin 5 momentti voisi näin ollen sisältää sellaisia turvallisuustietorekisteriä koskevassa säännösehdotuksessa yksityiskohtaisesti lueteltujen toimivaltuuksien käytössä saatuja tietoja, joissa on kyse laitosjärjestyksen ja –turvallisuuden turvaamisesta ja jotka eivät täytä turvallisuustietorekisteriin kirjaamisen kynnystä. Esimerkiksi tapaamisia voidaan valvoa vankeuslain 13 luvun 2 ja 3 §:n mukaisesti. Tällaisessa valvonnassa vankilan järjestykseen ja turvallisuuteen liittyviksi arvioidut havainnot voitaisiin kirjata valvonta- ja toimintarekisteriin ja ilmoittaa vankeuslain 19 luvun 1 §:n 3 momentin nojalla rikoksen estämiseksi poliisille, mikäli havainnon voitaisiin perustellusti arvioida liittyvän rikolliseen toimintaan. Kyse ei kuitenkaan olisi turvallisuustietorekisterin käsittelykynnyksen mukaisesta tiedosta. Säännös mahdollistaisi myös täysin laitoksen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvien tietojen kirjaamisen. Esimerkiksi, jos vankeuslain 16 luvun 1 ja 1 a §:n mukaisessa laitoksen valvonnassa havaitaan vankien välillä järjestykseen ja turvallisuuteen liittyviä seikkoja, joista myös seuraavan vuoron on syytä olla tietoinen, tulisi havainto voida kirjata tietojärjestelmään. Kirjattavissa tiedoissa olisikin ensisijaisesti kyse laitosjärjestyksen ja –turvallisuuden ylläpitoon liittyvistä tiedoista. Tarpeettomien tietojen poistoon tulisi kiinnittää erityistä huomiota.

Turvallisuustietorekisteri

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies ei pidä Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin tehtävien ja toimivaltuuksien erosta johtuen vakuuttavana sitä, että turvallisuustietorekisterin käsittelykynnys muutettaisiin vastaamaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 7 §:n mukaista käsittelykynnystä (voidaan perustellusti olettaa). Voimassa olevan lain turvallisuustietorekisterin käsittelykynnys vastaa kumotun henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 4 §:n käsittelykynnystä (syytä epäillä). Eduskunnan oikeusasiamies toteaa myös sen, ettei poliisin henkilötietolaki ole enää rekisteriperusteinen vaan sääntely on käsittelytarkoituksiin perustuvaa. Lausunnossa todetaan edelleen, ettei toisaalta ole aihetta epäillä, etteikö rekistereiden yhteinen käsittelykynnys sinällään helpottaisi ja tehostaisi Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin välistä tietojen käsittelyä. Lausunnossa todetaan, että esitys alentaisi tietojen käsittelykynnystä ja ilmeisesti myös laajentaisi rekisteriin merkittävien tietojen alaa, jolloin yhä useampi vankia koskeva päätös tulisi todennäköisesti perustumaan vangilta salassa pidettävään tietoon.

Oikeusministeriö toteaa tältä osin, että henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain esitöissä (HE 242/2018) todetaan henkilötietojen käsittelyä rikosten ennalta estämiseksi tai paljastamiseksi sääntelevän 7 §:n osalta, että käsittelykynnys "voidaan perustellusti olettaa" on tarkoituksenmukaisempi rikoksen estämisen tehtävässä kuin esitutkinnan käynnistämiskynnys ”syytä epäillä”. Vastaavasti Rikosseuraamuslaitoksen osalta käsittelykynnyksen ei ole perusteltua olla esitutkinnan aloittamiskynnystä vastaava. Tämä korostuu etenkin siinä, että Rikosseuraamuslaitos ei ole esitutkintaviranomainen. Oikeusministeriö toteaa kuitenkin annettujen lausuntojen sekä perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 51/2018 vp) perusteella, että turvallisuustietorekisterin käsittelykynnyksen tulisi olla korkeammalla kuin ”voidaan perustellusti olettaa”. Oikeusministeriö toteaa, että käsittelykynnykseksi on perusteltua asettaa ”voidaan perustellusti epäillä”. Kynnys olisi esitutkinnan aloittamisen kynnystä alemmalla, mutta korkeammalla kuin ”voidaan perustellusti olettaa”. Koska turvallisuustietorekisteri voisi sisältää rikosten estämiseen tai laitosturvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä tietoja,

voidaan esitutkinnan aloittamisen kynnys ”syytä epäillä” arvioida liian korkeaksi. Esitys alentaisi tietojen käsittelykynnystä, mutta rekisteriin merkittävien tietojen osalta sääntelyä täsmennettäisiin sekä poistettaisiin asiaryhmiä, joiden käsittely ei kuulu Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin tai jotka ovat osoittautuneet tarpeettomiksi. Tietoja ei voitaisi myöskään enää kirjata rikosten selvittämiseksi vaan ainoastaan rikosten estämiseen tai laitosturvallisuuden ylläpitämiseen liittyen.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että esityksen mukaan turvallisuustietorekisteri sisältää vankeusrangaistuksen aikaisten rikosten estämiseen ja laitosturvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä tietoja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetuista henkilöistä. Lausunnossa todetaan, että rekisteriin merkitään tietoja myös tutkintavangeista, joten kyse lienee myös tutkintavankeuden aikaisten rikosten estämisestä.

Oikeusministeriö toteaa tältä osin, että turvallisuustietorekisteri voi sisältää sekä vankeja että tutkintavankeja koskevia tietoja. Säännöstä on näin ollen perusteltua täsmentää siten, että siinä todetaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 2 §: ää vastaavasti, että turvallisuustietorekisteri sisältää vankeusrangaistuksen aikaisten rikosten estämiseen tai laitosturvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä tietoja vangeista tai rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetuista henkilöistä. Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetulla tarkoitetaan muun muassa tutkintavankia. Säännöstä esitetään muutettavaksi Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmäuudistuksen (ROTI) yhteydessä annettavassa henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa siten, että siinä säädettäisiin rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun sijaan tutkintavangista.

Poliisihallituksen lausunnossa todetaan, että turvallisuustietorekisteriä koskevan ehdotetun säännöksen 4 momenttiin esitettyä oikeutta käsitellä muuta henkilöä kuin Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettua koskevaa rekisterin käyttötarkoituksen kannalta välttämätöntä tietoa voidaan pitää välttämättömyysvaatimuksen osalta käytännössä ongelmallisena, koska kyse on tiedusteluluonteisista tiedoista, jolloin niiden välttämättömyyden arviointia voi olla vaikea tehdä ennen asian syöttämistä rekisteriin. Tarkoituksenmukaisempana kynnyksenä pidetään lausunnossa tarkoituksenmukaisuus –kynnystä.

Oikeusministeriö pitää perusteltuna, että ulkopuolisen henkilön osalta tiedon kirjaamisen turvallisuustietorekisteriin tulee olla välttämätöntä. Näin on säädetty myös voimassa olevassa laissa. Rikosseuraamuslaitos ei ole tiedusteluviranomainen, joten tiedon järjestelmään kirjaaminen tulee Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa tapahtua korkeammalla kynnyksellä.

Oikeusministeriö ehdottaa, että turvallisuustietorekisteriä koskeva säännös muutettaisiin kuulumaan seuraavasti:

8 §

Turvallisuustietorekisteri

Turvallisuustietorekisteri sisältää vankeusrangaistuksen aikaisten rikosten estämiseen tai laitosturvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä tietoja vangeista ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetuista henkilöistä, joiden voidaan perustellusti epäillä syyllistyvän rikokseen, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta.

Rekisteri voi sisältää tietoja myös poikkeuksellisista turvallisuutta vaarantavista tapahtumista vankilassa.

Turvallisuustietorekisteri voi sisältää 4 §:ssä tarkoitettujen henkilön yksilöintitietojen lisäksi 1 momentissa tarkoitettuun epäilyyn sekä 2 momentissa tarkoitettuun tapahtumaan liittyviä:

1) vankeuslain 9 luvun 3 a §:ssä sekä tutkintavankeuslain 5 luvun 3 a §:ssä säädettyyn maksukortin käytön valvontaan liittyviä tietoja;

2) vankeuslain 12 ja 13 luvussa sekä tutkintavankeuslain 8 ja 9 luvussa säädettyihin kirjeenvaihtoon sekä tapaamisiin, puheluihin, internetin käyttöön ja muihin teleyhteyksiin liittyviä tietoja;

3) vankeuslain 16 ja 17 luvussa sekä tutkintavankeuslain 11 ja 12 luvussa tarkoitettuihin tarkastuksiin liittyviä tietoja;

4) vankeuslain 16 luvun 1 ja 1 a §:ssä tarkoitetussa valvonnassa saatuja tietoja;

5) Rikosseuraamuslaitoksen muiden viranomaisten rekistereistä saamia rekisteröityyn liitettävissä olevia tietoja;

6) muulta viranomaiselta tai yksityiseltä henkilöltä saatuja vihjetietoja.

Rikosseuraamuslaitos saa käsitellä muuta henkilöä kuin Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettua koskevaa rekisterin käyttötarkoituksen kannalta välttämätöntä 1, 2 ja 5 –kohdassa tarkoitettua tietoa, jos henkilön voidaan perustellusti epäillä syyllistyvän rikokseen, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vankeutta tai vaarantavan vankilan turvallisuutta.

Peruste henkilön rekisteröimiselle turvallisuustietorekisteriin tulee kirjata.

Tietoja talletettaessa niihin on liitettävä arvio tietojen antajan luotettavuudesta ja tietojen oikeellisuudesta, jos se on mahdollista.

7. Vankeuslain kokonaisuudistus ja tarpeellisuuskynnys

Perustuslakivaliokunta pitää lausunnossaan tärkeänä, että oikeusministeriössä selvitetään kokonaisuutena vankeuslain mukaisten turvallisuus- ja valvontatoimien laillisuusvalvonta sekä muutoksenhakusäännösten yhteensopivuus perustuslain 21 §:n oikeusturvasääntelyyn ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.

Professori Melanderin lausunnossa todetaan, että vankeuslain ja tutkintavankeuslain tietyt perustuslain 10 §:n 4 momentin kannalta merkitykselliset toimivaltuudet eivät täytä perustuslain edellytyksiä. Perustuslain 10 §:n 4 momentin mukaan lailla voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen vapaudenmenetyksen aikana. Vankeuslain yhteydenpitoa ulkopuolelle koskevan 12 luvun ja vastaavasti tutkintavankeuslain 8 luvun säännöksissä toimivaltuuksien käyttö on sidottu toimenpiteen tarpeellisuutta koskevaan edellytykseen. Lausunnossa todetaan edelleen, että on syytä huomata, että vankeuslaissa varsin monen säännöksen perusteella vangin oikeuksia on mahdollista rajoittaa vankilan järjestyksen tai turvallisuuden vaatimasta syytä. Ei kuitenkaan ole yksiselitteisen selvää, millä perusteella vangin oikeuksien rajoittaminen tällöin on mahdollista. Olennaista on, että vankilan järjestystä tai turvallisuutta ei käytettäisi vangin oikeuksien rajoitusperusteena siten, että se johtaa tilanteeseen, jossa vapaudenmenetys tosiasiallisesti muodostaa perusteen rajoittaa myös henkilön muita perusoikeuksia ilman, että rajoitusta asianmukaisesti erikseen kussakin tapauksessa ja kunkin perusoikeuden osalta perustellaan. Lisäksi lausunnossa todetaan, että henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain sääntelyä ei välttämättä ole kokonaisuudessaan saatettu vastaamaan EU:n uudistuneen tietosuojalainsäädännön, tietosuojalain sekä henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa sekä kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annetun lain vaatimuksia.

Professori Melander toteaa lausunnossaan, että eduskunnan lakivaliokunnan olisi syytä edellyttää, että vankeuslaki, tutkintavankeuslaki ja henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettu laki sekä näihin liittyvä muu merkityksellinen lainsäädäntö otettaisiin kokonaisvaltaisen uudistustyön kohteeksi, jossa tavoitteeksi tulisi asettaa sääntelyn kokonaisvaltainen uudelleentarkastelu siten, että sääntely saatettaisiin vastaamaan perustuslain, kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sekä uudistuneen Euroopan unionin ja kansallisen tietosuojalainsäädännön asettamia vaatimuksia.

Oikeusministeriö toteaa, että tämän esityksen yhteydessä ei ole kokonaisvaltaisesti arvioitu vankeuslain ja tutkintavankeuslain toimivaltuuksien käytön edellytysten sanamuotoja, eikä esityksessä ehdoteta muutoksia toimivaltasäännösten sääntelytekniikkaan. Tässä esityksessä on ainoastaan poistettu rikosten selvittäminen toimivaltuuksien perusteista esityksessä tarkemmin kuvatuista syistä. Lisäksi on ehdotettu säädettäväksi maksukortin valvonnasta ja teknisestä valvonnasta. Näiden säännösten edellytykset on pyritty muotoilemaan samalla sääntelytekniikalla kuin muidenkin vankeuslain toimivaltasäännösten.

Yleisesti vankeuslain sääntelytekniikka on aikanaan hyväksytty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 20/2005 vp ja sitä aiemmat lausunnot). Oikeusministeriö ei pidä tässä yhteydessä perusteltuna eikä mahdollisenakaan arvioida laajemmin professori Melanderin esittämiä huomioita säännösten muutostarpeista.

Oikeusministeriö toteaa kuitenkin, että vuoden 2021 aikana ministeriössä on tarkoitus laatia arviomuistio vankeuslain muutostarpeista. Eri lainsäädäntöhankkeiden yhteydessä on todettu, että vankeuslain sääntely on monin osin vanhanaikaista eikä vastaa nykyajan tarpeisiin. Arviomuistion perusteella käynnistettäneen työryhmävalmistelu. Tässä yhteydessä voidaan arvioida myös professori Melanderin ja perustuslakivaliokunnan esittämät huomiot.

Rikosasiain tietosuojalakia vuonna 2018 valmisteltaessa selvitettiin, mitä muutoksia EU:n tietosuojasäädösten perusteella on tehtävä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin. Muutosten toteutuksessa otettiin huomioon se, että Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmäuudistukseen yhteydessä henkilötietojen käsittelyä Rikosseuraamuslaitoksessa koskeva laki uusitaan lähitulevaisuudessa kokonaisuudessaan. Tästä syystä vuonna 2018 lakiin tehtiin vain välttämättömät lain EU-säädösten mukaisuuden varmistavat muutokset.

Oikeusministeriössä on valmistelussa henkilötietojen käsittelyä Rikosseuraamuslaitoksessa koskevan lain kokonaisuudistus. Lain on tarkoitus tulla voimaan, kun Rikosseuraamuslaitoksen uusi tietojärjestelmä otetaan käyttöön keväällä 2021.Nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen yhteydessä on esitetty vain muutoksia, jotka koskevat Rikosseuraamuslaitoksen ja esitutkintaviranomaisten yhteistyötä. Tässä yhteydessä ei siten oikeusministeriön käsityksen mukaan ole tarkoituksenmukaista tehdä muita muutoksia henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin.

8. Lisäys henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksesta annettuun lakiin

Oikeusministeriö on esittänyt lisäystä hallituksen esitykseen (12.2.2020 hallintovaliokunnalle antamassaan täydentävässä lausunnossa (KAA 5/2019 vp), sekä lakivaliokunnalle 17.2.2020 antamassaan lausunnossa ja hallintovaliokunnalle 28.2.2020 antamassaan lausunnossa).

Lisäys koskee vangin ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun henkilön sijoittamista Rikosseuraamuslaitoksessa koskevan tiedon ilmaisemista poliisille ja Maahanmuuttovirastolle salassapitosäännösten estämättä, jos tiedot ovat tarpeen maassa oleskelua, kansainvälistä suojelua, maasta poistamista, kansalaisuutta, maahantulokieltoon määräämistä tai maahantulokiellon peruuttamista koskevan asian käsittelemiseksi. Lisäystä on yleisesti kannatettu annetuissa lausunnoissa perusteltuna.

Kyse olisi säännöksen lisäämisestä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1069/2015) 14 §:n 2 momentin 3 kohtaan seuraavasti:

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa poliisille ja Maahanmuuttovirastolle rikoksesta epäiltyä, tuomittua, vankia, Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettua ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa koskevat seuraavat tiedot, jos tiedot ovat tarpeen maassa oleskelua, kansainvälistä suojelua, maasta poistamista, kansalaisuutta, maahantulokieltoon määräämistä tai maahantulokiellon peruuttamista koskevan asian käsittelemiseksi:
— —

3) valvonta- ja toimintarekisterissä olevat tiedot vangin ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun **sijoittamisesta Rikosseuraamuslaitoksessa,** karkaamisesta ja avolaitoksesta luvatta poistumisesta, poistumislupa-, opintolupa- ja siviilityölupaehtojen rikkomisesta sekä Rikosseuraamuslaitoksen yksikön ulkopuoliseen laitokseen sijoittamiseen liittyvien ehtojen rikkomisesta.

Sisäministeriön Rajavartio-osasto on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että myös Rajavartiolaitos on ulkomaalaislain 9 luvun 151 §:n mukaan toimivaltainen viranomainen (maasta poistaminen). Näin ollen vastaava tiedon luovuttamista koskeva lisäys tulisi tehdä myös Rajavartiolaitosta koskevaan lain 21 §:n 1 momenttiin.

Oikeusministeriö ehdottaa, että tietojen luovuttamista Rajavartiolaitokselle koskeva säännös muutettaisiin kuulumaan seuraavasti:

21 §
Tietojen luovuttaminen rajavartiolaitokselle

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa rajavartiolaitokselle rikoksesta epäiltyä, tuomittua, vankia, Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettua ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa koskevat seuraavat tiedot, jos tiedot ovat tarpeen rajavalvontaa varten, henkilön maasta poistamiseksi, henkilöiden tavoittamiseksi taikka rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi tai syyteharkintaan saattamiseksi taikka henkilön luotettavuutta edellyttävää rajavartiolaitoksen lupaa tai hyväksyntää varten:

1) 4 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetut yksilöintitiedot;

2) täytäntöönpanorekisterissä olevat tiedot rikoksista ja tuomioista sekä rangaistuksen täytäntöönpanon tai tutkintavankeuden toimeenpanon alkamisesta ja päättymisestä;

3) yhdyskuntaseuraamusrekisterissä olevat tiedot yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoa varten laaditun suunnitelman sisällöstä ja ehdoista sekä yhdyskuntaseuraamusta suorittavan täytäntöönpanoon liittyvien ehtojen rikkomisesta;

4) valvonta- ja toimintarekisterissä olevat tiedot vangin ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun sijoittamisesta Rikosseuraamuslaitoksessa, yhteyksistä Rikosseuraamuslaitoksen yksikön ulkopuolelle sekä karkaamisesta ja avolaitoksesta luvatta poistumisesta, poistumislupa-, opintolupa- ja siviilityölupaehtojen rikkomisesta sekä Rikosseuraamuslaitoksen yksikön ulkopuoliseen laitokseen sijoittamiseen liittyvien ehtojen rikkomisesta.

Voimassa oleva säännös sisältää sen, että Rajavartiolaitokselle voidaan ilmoittaa tieto henkilön sijoittamisesta Rikosseuraamuslaitoksessa. Pykälässä täsmennettäisiin sitä, että tieto voitaisiin ilmaista rajavalvonnan ja muiden säädettyjen Rajavartiolaitoksen tehtävien lisäksi nimenomaisesti myös maasta poistamista varten.

9. Muuta

Riihimäen vankilan lausunnossa todetaan, että jaottelu esitutkintaviranomaisiin ja muihin viranomaisiin on osittain ongelmallinen ja toiminnan näkökulmasta esitutkintaviranomaisen rinnalla voisi olla esimerkiksi käsite rikostorjuntaviranomainen. Vankilan tehtävänä on mm. estää rikoksien tekeminen vankeusaikana ja vähentää vankeuden jälkeistä uusintarikollisuutta. Monella muullakin viranomaisella on rikostorjuntaan liittyviä tehtäviä ja esitutkintaviranomaisillakin valtaosa henkilökunnasta tekee muuta kuin esitutkintaa. Rikostorjuntaan liittyy paljon ennalta ehkäisevää, preventiivistä toimintaa, jonka onnistumisessa tiedonkululla viranomaisten välillä on myös suuri merkitys.

Vantaan vankilan johtajan lausunnossa on kiinnitetty huomiota siihen, että vankeuslain 1 luvun 9 §:ään esitettyyn virka-ajan ulkopuolella tehtävän etsintäkuuluttamisen osalta säännöksessä mainittu Rikosseuraamusalueen päivystävä virkamies tulisi korjata muotoon Rikosseuraamuslaitoksen päivystävä virkamies.

Vankilavirkailijain liiton lausunnossa todetaan, että etsintäkuulutus pitää tehdä välittömästi, eikä sille saa antaa tulkinnan varaa pitääkö etsintäkuulutus tehdä vai ei. Lausunnossa todetaan myös, että teknistä käyttöyhteyttä muille esitutkintaviranomaisille ei tule luoda ja että Rikosseuraamuslaitoksen edustajan sijoittamisesta toisen viranomaisen yksikköön tulee säätää Rikosseuraamuslaitoksen omassa lainsäädännössä eikä mahdollisuutta edustajan sijoittamisesta tule sitoa tiettyyn toisen viranomaisen yksikköön eli tässä tapauksessa PTR-toimintoon.

Oikeusministeriö toteaa, että esitystä valmistelleessa työryhmässä on arvioitu muun muassa rikostorjuntaviranomaisen käsitteen soveltuvuutta. Toimivaltasäännösten osalta on kuitenkin välttämätöntä, että Rikosseuraamuslaitoksen tehtävät rangaistusten täytäntöönpanon ja tutkintavankeuden toimeenpanon tehtävissä erotetaan selkeästi esitutkintaviranomaisten tehtävistä.

Vantaan vankilan johtajan lausunnossa esitetty huomio vankeuslain 1 luvun 9 §:n osalta on perusteltu. Eduskunnalle annettaneen alkuvuonna 2021 hallituksen esitys laiksi Rikosseuraamuslaitoksesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi**.** Siinä yhteydessä esitetään muutettavaksi vankeuslain ja muiden rangaistusten täytäntöönpanoa koskevien lakien sekä tutkintavankeuslain säännöksiä, jotka koskevat päätöksentekotoimivaltaa Rikosseuraamuslaitoksessa. Vankeuslain 1 luvun 9 §:ään esitetään tehtäväksi tuossa yhteydessä Vantaan vankilan johtajan esittämä muutos.

Oikeusministeriö toteaa Vankilavirkailijain liiton lausunnossa etsintäkuulutuksesta todetun osalta, että Rikosseuraamuslaitoksella olisi harkintavaltaa sen suhteen, etsintäkuulutetaanko vanki. Esimerkiksi karannut vanki tulisi aina etsintäkuuluttaa, mutta poistumisluvalta määräaikaan mennessä palaamatta jäänyttä vankia ei välttämättä tarvitsisi etsintäkuuluttaa, jos vangin palaaminen vankilaan voitaisiin muulla

tavoin varmistaa. Tähän perusteluissa esitettyyn viitaten oikeusministeriö pitää perusteltuna, että etsintäkuuluttamista ei ole perusteltua tehdä silloin, kun se ei ole tarpeellista. Harkintavaltaa tulisi olla senkin vuoksi, että etsintäkuulutus tulee perusteen lakattua peruuttaa ja tarpeeton etsintäkuuluttaminen aiheuttaa tarpeetonta työtä niin Rikosseuraamuslaitoksessa kuin poliisissa.

Sen sijaan oikeusministeriö pitää perusteltuna täsmentää etsintäkuuluttamista koskevia vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin esitettyjä säännöksiä etsintäkuulutuksen tarkoituksen (täytäntöönpanon ja toimeenpanon jatkaminen) osalta. Voimassa olevan vankeuslain 2 luvun 2 a §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos voi etsintäkuuluttaa tuomitun täytäntöönpanon aloittamista varten. Ehdotettuja säännöksiä esitetään muutettavaksi seuraavasti.

2 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen

2 a §

Etsintäkuuluttaminen

— —

Rikosseuraamuslaitos voi etsintäkuuluttaa vangin täytäntöönpanon jatkamiseksi, jos hän:

1) karkaa tai poistuu luvatta vankilasta, 8 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitetusta sijoituspaikasta tai 10 luvun 2—4 §:ssä tarkoitetusta hoitopaikasta;

2) on ollut 8 luvun 6 §:n tai 9 §:n 1 tai 3 momentin taikka 14 luvun nojalla myönnetyllä luvalla vankilan ulkopuolella eikä palaa lupaehdoissa määrättynä ajankohtana taikka rikkoo muuten luvan ehtoja.

2 luku

Saapuminen vankilaan

5 a §

Etsintäkuuluttaminen

Rikosseuraamuslaitos voi etsintäkuuluttaa tutkintavangin tutkintavankeuden toimeenpanon jatkamiseksi, jos hän:

1) karkaa tai poistuu luvatta vankilasta tai 6 luvun 2 tai 3 §:ssä tarkoitetusta hoitopaikasta;

2) on ollut 9 luvun 14 §:n nojalla myönnetyllä luvalla vankilan ulkopuolella eikä palaa lupaehdoissa määrättynä ajankohtana taikka rikkoo muuten luvan ehtoja.

Teknisen käyttöyhteyden osalta asia säädetään julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain sääntelyllä. Asiakokonaisuus ei kuulu tämän hallituksen esityksen yhteyteen.

Rikosseuraamuslaitoksen, Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistyön osalta esityksessä ehdotetaan säädettäväksi toimivaksi koetusta yhteistyömenettelystä, minkä poliisilain vuonna 2017 kumoutunut sääntely erityisistä poliisivaltuuksista mahdollisti. Muu mahdollinen yhteistyön sääntelytarve on tarvittaessa arvioitava erikseen. Esitys on saanut laajalti kannatusta annetuissa lausunnoissa.